№ 231 ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 22

1906

ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 22 № 231

ԵՐԵՍՈՒՆԶՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի. առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊԷԿՈՎ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». Базарная ул. д. Тамамшева № 16. Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողանիշին 10 կօպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ

„ՄՇԱԿ“

Լրագիրը արժէ 2 ռուբլի: Մի ամսվանը 1 ռուբլի:

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

ԽԱԹԱԼԱ

Երգիծաբանական-սատիրական շաբաթաթերթի բաժանորդագրութիւնը:

Տարեկան գինն է Թիֆլիսում 4 ր. Ուրիշ տեղեր՝ 5 ր.:
Կէս տարվայ » » 2 ր. » » 2 ր. 50 կ.:
3 ամսվայ » » » 1 ր. » » 1 ր. 25 կ.:
1 ամսվայ » » » — 40 կ. » » — 50 կ.:

Մենք ընդունում ենք և զանազան յայտարարութիւններ ամեն լեզուներով:
Վաճառվում է գաւառական բոլոր հայաշատ քաղաքներում:
Շաբաթ, հոկտեմբերի 21-ին, լոյս տեսաւ № 19.

Խմբագիր-հրատարակող՝ Աստ. Երիցեան

(ու. կ.) առ. 2—2

ՑՐԱՊԵՑԷՔ ՕԳՆԵԼ

Թիֆլիսի Կենտրոնական Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը յայտարարում է, որ արդէն ստացված է «ԳԵՂՈՒՆԻՆ»: Առ այժմ ստացված են 300 օրինակ: Բոլոր 1000 օրինակներից գոյացած արդիւնքը յատկացրված է յօգուտ հայ տառապեալների: Ցանկացողները՝ ստանալ այդ պատկերազարդ և շքեղ հատորը, որ գանձէի ամենալաւ զարդն է և գեղարուեստական մեծ հաճոյք է պատճառում, թող շտապեն՝ ուղարկելով գինը 4 ր. և ճանապարհածախքի համար 40 կ., ընդամենը 4 ր. 40 կ., դիմելով կամ «Մշակի» խմբագրատունը, Յանձնաժողովի անդամ-քարտուղար պ. Հ. Առաքելեանին, «Գուտենբերգ» գրավաճառանոցը կամ «Երկրի» խմբագրատուն իսկ ԲԱԳՈՒՈՒՄ ցանկացողները կարող են ստանալ Թ. Բունեաթեանի գրախանութից, հայոց եկեղեցուն կից:

առ. 2—5

ԱՐՏԻՍՏԻԿ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 23-ին

Հայ դրամատիկ ընկերութեան խումբը մասնակցութեամբ տ. Սիրանոյշի կը ներկայացնէ

ՊԱՇՏՊԱՆ

Դրամա 5 արար., Տիմկովսկու, Թարգմ. Տէր-Գէորգեանի

Սկիզբը ժամը ճիշտ 8-ին:

Վարչութեան հերթապահ անդամ՝ Յ. Ղորղանեան

Ռեժիսսեօր՝ Յ. Աբէլեան

առ. 2—2

ԱՐԱՐԱՏ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՆԵԱԿԸ

առ. (ս. 22, հ. 7, 22, ն. 10) 3—4

ՀԱՒԼԱԲԱՐ

ԲԺԻՇԿ

Ա. Ա. ՄՕՆՍԷ

Ընդունում է 12—1 ժամը, երեխայական և ներքին հիւանդութիւններ ունեցողներին: Махатская ул. № 2. (Բօզովայա հրապարակին կից): առ. 9—10

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Տեղափոխվեց Միքայէլեան փողոց № 27.

Ընդունելութիւն ներքին և ջղային հիւանդութիւնների. առաւօտեան 9—11 ժ. երեկոյեան 5—7 ժամը:

առ. 3—5

1906 Թւի յուլիսի վերջերին Թիֆլիսում

ԿՈՐԵԼ ԵՆ

տասն հազար ռուբլու մուրհակների չը գրուած կրօշմաթղթեր. միայն նրանց միւս երեսում մակագրած է կալուածատէր ազնուական

Ալէքսանդր Պետրովիչ Մուրօմցեվ:

Յիշեալ մուրհակների տէր իշխանուհի Մարիա Ալէքսանդրօվնա Կրօպոտկինա սրանով խնդրում է անվաւեր և անարժէք համարել այդ մուրհակները:

առ. (կ. ե. հ.) 2—3

„ԶԱՐԿ“-ի

խմբագրութիւնը յայտնում է, որ այդ թերթի

№ 1

լոյս տեսաւ կիրակի, հոկտեմբերի 22-ին:
Խմբագրութիւնը գտնվում է՝ Тифлисъ, Лорисъ-Меликовская № 6, домъ Зубалова.

ՀՐԱՒԷՐ

Թիֆլիսի երէցփոխները և ծխական հոգաբարձութեան բոլոր այլ անդամները սրանով

հրաւիրվում են

ժողովի առաջնորդարան, ամսիս 22-ին, կիրակի օր, երեկոյեան ժամը 5-ին, եկեղեցական

ՄՈՄԱՎԱՃԱՌՈՒԹԵԱՆ

կապալի գործի համար, յօգուտ հայոց ծխական դպրոցների:

Ի դիմաց երէցփոխների և նրանց լիազօրների՝ Ալ. Արասխանեանց

(կ.) 2—2

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը

յայտնում է, որ այս հոկտեմբերի 27-ին բացվում է քաղաքային ծննդաբերութեան ապաստարանում ծննդկանների ընդունելութիւնը: Ապաստարանը գտնվում է Հաւլաբարում, Մետեխսկի փողոցի վրա, Թաչատուրովի տանը:

առ. 1—2

Պետական Դումայի ընտրութիւնները

Քաղաքային վարչութիւնը խնդրում է պ. պ. այն ընտրողներին, որոնք իրանց բնակութեան տեղը փոխել են ընտրողական առաջին ցուցակները կազմելուց յետոյ, յայտնել իրանց նոր հասցէները՝ համապատասխան ընտրողական ցուցակներում մտնելու համար:

2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Երեքշաբթի, հոկտեմբերի 24-ին
Հայ Դրամատիկ Ընկերութեան խումբը

Անդամների, կանդիդատների և նրանց ընտանիքների համար

կը ներկայացնէ

Տասն ու հօթ տարեկաններ

Պիես 5 արար., Դրէյերի, Թարգմ. Գ. Տէր-Միրաքեանի

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը ճիշտ 7½-ին:

Տեղերի գները 1 ր. մինչև 30 կոպ.:

Հիւրերը, անդամների երաշխաւորութեամբ, ամեն մի տոմսակին վճարում են մի ռուբլի ևս:

Ուսանողներին չէ թոյլատրվում:

Ներկայացման վերջը

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ռեժիսսեօր՝ Յ. ԱԲԷԼԵԱՆ

առ. (կ. ե.) 1—2

Հայուհեաց Որբախնամ Ընկերութեան

վարչութիւնը, ի նկատի ունենալով որբանոցի շուտափոյթ բացման անհրաժեշտութիւնը՝ խնդրում է հայ հասարակութեանը չը գլանալ իր անյապաղ օգնութիւնը: Նուիրատուները և անդամ գրվել ցանկացողները կարող են դիմել երեքշաբթի, շաբաթ և կիրակի օրերը, ժամը 10-ից մինչև 2-ը հետևեալ հասցէով. Բէհբութ. փող. տ. № 33, նախագահուհի օր. Ս. Բայտողղեանին: Իսկ նուիրատուութիւն ընդունում են «Երկիր», «Մշակ» և «Т. Г.» թերթերը:

1—3

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
և
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

Վ. Ս. ԶՄՇԿԵԱՆԻ

Մնում է իր հին բնակարանում Архивный переулокъ, Յակոբեանի տուն № 22: Ընդունում է երկու սեռի երեխաներ 4 տարեկան հասակից և պատրաստում միջնակարգ դպրոցների փոքր դասարանների համար:

առ. (ե. հ. կ.) 9—10

Պատիւ ունեմ յայտնելու Թիֆլիսի յարգոյ հասարակութեան, որ կարճ միջոցով մնում եմ Թիֆլիս քաղաքում, «Վերսալ» հիւրանոցում, Վօրօնցովի արձանի մօտ, համար 4—5:

ՀԻՐՕՄԱՆՏԻԿ

Տիկին Անաստասիա Իւլիևնա ԿՕՆՍՏԱՆՏԻՆԻԴԻ

Գուշակում է ձեռքի ափի գծերով մարդուս բաղդաւորութիւնը և նոյնպէս գուշակում է անսխալ կերպով մարդուս անցեալը, ներկան և ապագան: Հռչակաւոր ընդունելութիւն է գտել արտասահմանի և Ռուսաստանի զանազան մեծ քաղաքներում:

Ընդունում է ամեն օր, առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 1-ը և 3-ից մինչև 6-ը:

Սէանսի վճարը 1 ր. այցելողից, իսկ ուսանողներից 50 կոպէկ:

առ. (կ. ե. հ. շ.) 1—4

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հողի կարիքը. Քաղաքական տեսութիւն. Վերջին տեղեկութիւններ. Դրութիւնը դժոխքի աշխարհում. Կեղծիքներ. Ընտրութիւնների շուրջը. Լուրջ պլիւոզ. Արդեօք մեղաւոր է Էջմիածնի միաբանները. Թող հասարակութիւնը դատէ. Նամակ Շուշուց. Նամակ Նոր-Բայազէտից. Նամակ Ախալցխայից. Նոր շահատակութիւններ. Նամակներ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր —ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Գերմանիայից.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՀՈՂԻ ԿԱՐԻՔԸ

I

Հողային հարցը, որ այնքան մօտ էր թւում իր վախճանական որոշման, նորից ընկել է իր նախկին տարտամ դրութեան մէջ:

Հողի կարօտ գիւղացին դեռ շուտով հող չի ստանալ և գիւղական տխուր իրականութիւնը դեռ կը շարունակէ բեւեռել աշխատաւոր ձեռքերը այն փոքրիկ հողաբաժիններին, որոնք անկարող են ապահովել աշխատաւորի ընտանիքի ապրուստը:

Մեր ժողովրդի մեծամասնութիւնը՝ մեր գիւղական ազգաբնակութիւնը ստանում է իր կեանքի միջոցները գլխաւորապէս հողից և, անկասկած, այդ մեծամասնութեան կեանքի բարեկարգութիւնը ունի հիմնական և էական նշանակութիւն: Եւ ընդհակառակը, քանի որ բարեկարգված չեն հողային խնդիրները, մեր ժողովրդական մասսան կը գտնվի անմխիթար վիճակի մէջ և մենք կաշկանդված կը լինենք մեր կուլտուրական գործունէութիւնների մէջ:

II

Աղքատ ժողովուրդով մեծ առաջադիմութիւն անել չէ կարելի: Թէ փոքր ի շատէ խելացի կեանք ստեղծելու, թէ դպրոցներ, արհեստանոցներ և ուրիշ հիմնարկութիւններ հաստատելու, թէ ուժեղ հասարակական հոսանքներ պատրաստելու ու զարգացնելու համար անհրաժեշտ է, որ ժողովրդական մասսաները կանգնած չը լինեն սովի ափերին և օր ու գիշեր, առաւօտից մինչև երեկոյ զբաղված չը լինեն միայն ցամաք հացի հոգսերով:

Ժողովուրդը պէտք է ունենայ միջոցներ կենսական անհրաժեշտ ծախքերի համար, պէտք է ունենայ նուազագոյն կենցաղավարութեան տոր աստիճանից աւելի վեր ու բարձր կացութիւն, որպէսզի նա կարող լինի պահել-պահպանել իր ձեռնարկութիւնները և հիմնարկութիւնները:

III

Երբ մի ժողովուրդ յետին աստիճանի չքաւորութեան մէջ է, ինչպէս, օրինակ, ներկայումս այն ժողովուրդն է, որ գտնվում է աղէտների ենթարկված շրջաններում, նա որքան էլ ցանկանայ ունենալ կրթական, բարեգործական և ուրիշ հիմնարկութիւններ, անկարող է իրագործել: Նա այդ պատճառով անձնատուր է լինում միայն ամենաանհրաժեշտ պիտոյքների ապահովութեան հոգսերին: Նա, իբրև ստրուկ իր թշուառ և խղճալի դրութեան, յանձն է առնում ամեն տեսակ նեղութիւն և զրկանք, որպէսզի միայն իրան ու իր ընտանիքը ապրեցնէ:

Եւ անշուշտ այդպիսի ժողովուրդը դեռ երկար պէտք է սպասէ, մինչև կարող լինի փոքր ինչ բարելաւել իր դրութիւնը և հոգ տանել իր կուլտուրական պահանջների մասին:

IV

Եթէ մեր ժողովուրդը իր ապրուստի միջոցները ստանում է գլխաւորապէս հողից, կարևոր է, որ այդ հողը լինի բաւականաչափ ընդարձակ և նրա տուած արդիւնքը բաւականաչափ մեծ: Եւ այդ պատճառով անհրաժեշտ է, որ այն գիւղական շրջանները, որտեղ սկսվել է սակաւահողութիւնը, ստանան լրացուցիչ հողաբաժիններ կամ թէ գիւղացիներին յատկացվեն նոր հողային տարածութիւններ, որպէսզի գիւղացիների խմբեր հաստատվեն նոր հողի վրա և կազմեն նոր գիւղեր այն տեղ, ուր կայ բաւականաչափ տարածութիւն ընդարձակ գիւղատնտեսութեան համար:

Դա մեր գիւղացիների ժամանակակից ամենամեծ պահանջն է:

Այս հարցին կը վերադառնանք:

Ա. Քալանթար

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

III

Աւստրիայում, ինչպէս անցեալ անգամ յայտնեցինք, օրվայ նորութիւնը արտաքին գործերի մինիստր կոմս Գոլուխովսկու հրաժարականն է: Հրաժարման պատճառը կայանում է նրանում, որ արտաքին գործերի մինիստրը մեծ երկիւղ ունէր, որ հինգ շաբթից յետոյ գումարվող ունգարական պատուիրակների ժողովը իրան անվստահութեան քուէ կը տայ: Ունգարացիները չեն կարողանում ներել նրա անաջող բանակցութիւնները Սերբիայի հետ, որոնք առաջ բերին մաքսային պատերազմ, որ շատ վնասաբեր էր ունգարական արդիւնաբերութեան համար, և ունգարական մինիստր-նախագահ Վեկերլէն յոյս չունի նոյնիսկ, որ պատուիրակները ընդունեն երկու երկրների համար ընդհանուր բիւջէտ, որի նախագիծը պէտք է ներկայացնի պատուիրակների քննութեան արտաքին գործերի ընդհանուր մինիստրը: Այդպիսի պայմաններում, չունենալով ոչ մի երաշխաւորութիւն իր օրինագծի աջողութեան մասին պատուիրակների ժողովում, Գոլուխովսկին, ի հարկէ, աւելի նախամեծար համարեց իր թղթապանակը յանձնել ուրիշին:

Եւրոպական ամբողջ մամուլը մեկնաբանում է Գոլուխովսկու հրաժարականը և Վիէննայի լրագիրները գտնում են, որ ունգարների յարաբերութիւնը դէպի Գոլուխովսկին աչառու է և անարդար: Նոյն կարծիքը յայտնում է և «Ֆրանկֆուրտի Լրագիրը», որ ցոյց է տալիս, թէ «Գոլուխովսկու բազմաթիւ ծառայութիւնները արտաքին քաղաքականութեան շրջանում հաւասարապէս շահաւէտ էին թէ Աւստրիայի և թէ Ունգարիայի համար, այն է երեքպետեան դաշնակցութեան վերանորոգումը, համաձայնութիւնը Ռուսաստանի հետ Բալկանեան թերակղզու վերաբերեալ, որ երկու ամենից շատ շահագրգռված պետութիւնների մրցութիւնը վերածեց բարեկամական համագործակցութեան, համաձայնութիւնը Իտալիայի հետ Ալբանիայի վերաբերմամբ և այլն: Ի հարկէ, Սերբիայի վերաբերմամբ բռնած նրա յախորտական ընթացքը սխալ էր, բայց դրա համար Գոլուխովսկուն շատ մեղադրել չէ կարելի, որովհետև այդ յարաբերութիւնը, այն է վերևից ներքև նայելը Բալկանեան ազգերի վերաբերմամբ աւանդութիւն է դարձել Վիէննայի արքունիքում»:

Ընդհանուր կարծիք է, որ Գոլուխովսկու հրաժարականը միջազգային քաղաքականութեան մէջ անմիջական նշանակութիւն չը պէտք է ունենայ, թէև, անկասկած, սերբ բաղդիկանները գլուխ պէտք է բարձրացնեն և Աւստրիայի ազդեցութիւնը պէտք է մի քիչ խախտվի Բալկանեան թերակղզու վրա: Գերմանական դիպլոմատիան շատ պէտք է վշտանայ, որովհետև Գոլուխովսկին անկեղծ բարեկամ էր և դաշնակից:

Գոլուխովսկու տեղ արտաքին գործերի մինիստր նշանակվեց բարօն Ալօիզ Լէկսա ֆօն Էրէնտալ, բօհեմացի, որի ցեղը յայտնի է իր հաւատարմութեամբ առ սահմանադրութիւնը: Նա իր կարիերը սկսել է դիպլոմատիական ծառայութեան մէջ, եղել է դեսպան Բուխարեստում, Պետերբուրգում և կայսերի դպրոցի դիպլոմատ լինելով, նա կողմնակից է բարեկամութեան Գերմանիայի և Ռուսաստանի հետ: Նա առհասարակ լաւ համբաւ է վայելում և Գերմանիան շատ գոհ է ցոյց տալիս իրան, որովհետև նրա նշանակումը ցոյց է տալիս, որ Գոլուխովսկու քաղաքականութիւնը Գերմանիայի վերաբերմամբ անփոփոխ կը մնայ:

Իտալիայում օրվայ նորութիւնը Միլանում գումարված համաշխարհային խաղաղութեան XV կօնգրէսն է, որ բազմաթիւ որոշումներ կայացրեց, որոնց մէջ և հետևեալ որոշումը հայկական հարցի մասին. «Խաղաղութեան Միջազգային XV կօնգրէսը, բողոքելով բոլոր այն ճնշումների դէմ, որոնք գործադրվում են տկար ազգերի վերաբերմամբ, ազգային շահերի և պետութեան շահերի պատրուակով,

«Նկատելով, որ չէ կարող լինել ճշմարիտ խաղաղութիւն, եթէ նա հիմնված չէ արդարութեան և միջազգային դաշնագրերի յարգման վրա,

«Յայտարարում է բարձրաձայն, որ Բեռլինի դաշնագիրը ստորագրող պետութիւնների հրամայողական պարտաւորութիւն է գործադրել վերջապէս Բեռլինի դաշնագրի 23 և 61-րդ յօդուածներով նախատեսնված ռէֆօրմները, որոնք աւելի մանրամասն որոշված են 1895 թ. մայիսեան յիշատակագրի մէջ:

«Կօնգրէսը ուղղում է իր ջերմ համակրութիւնների արտայայտութիւնը Անգլիկանների կոտորածների զոհերին, ինչպէս և լեհական, հրէական զոհերին և ընդհանուր առմամբ բոլոր տառապեալ քաղաքների ռուսական զոհերին,

«Նա դատապարտում է ռուսաց կառավարութեան, ինչպէս և միւս կառավարութիւնների յանցաւոր վարմունքը, որոնք թոյլ տուին այդպիսի ոճիրներ»:

Սպանիայում հետզհետէ սաստկանում է հակա-կղերական շարժումը: Ամբողջ երկրում տեղի են ունենում միտինգներ, որտեղ պահանջներ են դրվում բոլորովին արտաքսել կրօնական միաբանութիւնները սպանիական սահմաններից: Հռետորները շաղբռում են հոգեւորականութեան գեղծումների և մանաւանդ եպիսկոպոսների հրատարակած վերջին կօնդակների դէմ, որոնց մէջ նրանք յայտնապէս օրէնքին անհնազանդութիւն են քարոզում: Սպանիական այժմեան ազատամիտ Լօպէս-Դոմինգեսի մինիստրութեան և հոգևորականութեան մէջ վէճ ծագեց քաղաքացիական ամուսնութեան և գերեզմանոցները քաղաքային վարչութեան յանձնելու հարցերի առիթով: Որովհետև այդ երկու միջոցները յաժառ գիմադրութեան հանդիպեցին կրօնական միաբանութիւնների կողմից, ուստի մինիստրութիւնը ներկայացրեց մի օրինագիծ, որ պէտք է զրկէ միաբանութիւնները իրանց առանձնաշնորհումներից և ենթարկէ նրանց ընդհանուր օրէնքներին: Այդ հողի վրա երկու աշխարհների կռիւը բորբոքվեց նոր ուժով: Առանձին ազմուկ բարձրացրեց մի եպիսկոպոսի թուղթը, որի մէջ ապացուցանվում է Պիոս X պապի հեղինակութեան վրա հիմնվելով, թէ հաւատացեալ կաթօլիկների համար պարտաւոր չեն «անարդար օրէնքները»:

Սպանիական կառավարութիւնը կամենալով կղերական ագիտացիան զրկել ուժից, ուղարկեց պապի մօտ Վատիկան մի դեսպան մի համաձայնութիւն կայացնելու համար: Դեսպանին յանձնարարված է յայտնել, որ եթէ Վատիկանը զիջող չի լինի և կը յամառէ, կառավարութիւնը կը բաժանէ եկեղեցին պետութիւնից: Սակայն դժուար թէ համաձայնութիւն կայանայ, որովհետև այն օրից, երբ ճիզվիթների կարգի գեներալ նշանակվեց Վէրկեսը, այդ կարգի ազդեցութիւնը պապի վրա սաստիկ ուժեղացել է:

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քարահունջ, 14 հոկտեմբերի

Երէկ մեզ մօտ եկաւ պ. գաւառապետի թարգմանը և յայտնեց գիւղացիներին հետևեալը. «Գեներալ-նահանգապետը կարգադրել է յայտնել քարահունջեցիներին, որ էկզեկուցիան վերցրված է ժամանակաւորապէս: Հիւանդութիւնը գիւղում անցնելուց յետոյ, պիտի էկզեկուցիան շարունակվի, մինչև մարդասպանների տալը»:

Հասարակութիւնը այն աստիճան անելանելի վիճակի մէջ է, որ նոյնիսկ յոյս չը կայ թէ 50 տոկոսը դարունը կը լուսացնէ: Գիւղում կատարեալ սով է. մթերք շատ հնչին չափով է եղել և եղածն էլ ձեռքից գնացել է: Բծաւոր տիֆը կոտորում է անխնայ կերպով: Հիւանդութեան պատճառով արգելված է յարաբերութիւն ունենալ շրջակայ գիւղերի հետ. ուրեմն ցրվածները չեն կարող հաւաքվել, մինչև հիւանդութիւնը վերջանալը:

Գիւղացիք կզզիացած, փակված են գիւղում. Աստծու և կառավարութեան պատիժը առնջում է նրանց: Ամեն կողմից յուսահատված՝ սպասում ենք անհամբեր գէն. Բաուէրի բարի կարգադրութեան. Նրան ներկայանալու նպատակով Շուշի են ուղևորված քառասունի չափ մարդիկ, որոնք ամեն կերպ պիտի աշխատեն Քարահունջի անմեղութիւնը պարզելու, իրանցով չը կատարված չարիքի վերաբերեալ:

Դրանց ճանապարհվելու օրը, երէկ, ամսիս 13-ին, ձերբակալվեցին նոյն գիւղացի պ. Ս. Սլյանվերդեան, Թ. Ցարուշիւնեան, Տիգ. Ուաչեան. խիստ պահանջում են և պ. Յովհաննէս Գէորգբէգեանցին: Գեներալի կողմից վճռված է սրանց բանտ նստելու մի-մի ամիս, իսկ վերջինիս երեք ամիս ժամանակով:

Նոյն օրը երեկոյեան անգութ բծաւոր տիֆը տարաւ մի թանկագին զոհ ևս. դա գիւղի ազնիւ, շիտակ, պարտաճանաչ, երիտասարդ նորընծայ քահանայ տէր-Ներսէս Բաղիբեանն էր, որ թողեց բազմանդամ մի ընտանիք դառն աղքատութեան մէջ:

Այստեղ լուր է պտտում, թէ Թիֆլիսում պ. Տիգրան Գէորգբէգեանը և Բագուում պ. պ. Մատուրեանները մտադիր են ալիւր գնել և ուղարկել Քարահունջ սովեալների համար:

Եթէ այդ ճիշտ է, մեր ժողովրդին մնում է աղերսագին շնորհակալութիւն յայտնելու այդ պարոններին, որոնք կեանքի այս ամենածանր րօպէներում չեն զլանում փրկել հանդիսանալ իրանց աղէտակիցներին: Յուսով ենք, որ այդ բարոյական մեծ պարտքը կը կատարեն Քարահունջի պարտաճանաչ մեծ ու անուանի որդիքը:

Սպասենք և կը տեսնենք:

Յովհաննէս Գրիգորեան

ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԴԺՈԽՔԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

I

Սեպտեմբերի 20-ին Փօթիից նաւ նստեցի գիշերվայ ժամը 1-ին Սուխում գնալու: Չը նայած նոյն գիշերվայ հողմալից եղանակին, գիշերը շատ խաղաղ էր: Կապոյտ երկնակամարի վրա լողում էին պլպլան աստղեր, և գողտրիկ լուսինը իր պայծառ լուսով անդրադառնում էր Սև ծովի յատակ յատակում և ուղևորներիս աչքին մի դիւթիչ տեսարան էր պատկերացնում:

Ես դուրս եկայ նաւի ներքնայարկից, վերև բարձրացայ, նստեցի կայմի մօտ մի տեղ և ուզեցի լուսնի լուսով «Մշակ» լրագրից մի բան կարդալ (որ մօտս ունէի): Թէև նայում էի լրագրի վրա, բայց իսկապէս չէի կարդում, որովհետև նոյն պահուն աւելի հետաքրքիր, աւելի հմայիչ բան կար բնութեան մէջ կարդալու, հիացմունքանալու: Ակնապիշ նայում էի Կովկասի ջինջ երկնքի վրա փայլփլող աստղերին, որոնք՝ բոլորը մի սիրտ, մի հոգի դարձած սիրալիր իրար ողջունելով, երբեմն-երբեմն դուրս էին վազում իրանց շարքերից, կարծես իրանց խաղաղութիւնը խանգարող աստղերին. վերջինները սոխված թողնում և ցոլալով անյայտանում էին անսահման բնութեան մէջ: Ես բոլորովին հմայված այդ տեսարանով, մոռացայ լրագրի ընթերցումը և վշտով մտածում էի թէ մարդիկ ինչքան քար դարձած անզգամներ են, որ բնութեան այս և սրա նման քնքոյշ տեսարանների տակ թոյլ են տալիս իրանց զանազան գազանային դրամաներ կատարել երկրագնդիս վրա—մարդկանց դիակներից բերդեր հիմնելով և արեան լճեր շինելով:

II

Տարված այս տխուր մտածմունքներով՝ մի վարկեան անգիտակցաբար վար նայեցի, տեսայ մօտս նստած՝ ըստ երևոյթին թիւրքահայ գաղթական մարդ մը, որ մերթ դիտում էր իմ ամեն մի շարժում, մերթ ձեռքս եղած թերթին էր նայում. և ուզում էր մի բան ասել ինձ, բայց չէր համարձակվում (դուցէ կարծելով որ մի օտարազգի եմ): Ես սիրալիր կերպով նրան նայեցի, նա սիրտ առեց և մօտենալով հարցրեց.

—Աղա, կազէթի մէջ ինչ կայ գրված:

Բացատրեցի նրան մի քանի յօդուածներ, նա կարծես չը բաւականացաւ իմ պատմածներից, մի քիչ խորհելով նորից հարցրեց.

—Բա, մեր տեղից (կողմից) մի խաբար չը կայ:

Դրա այդ հարցը ինձ հետաքրքրեց և ես իմացայ նրանից թէ խօսակիցս Վանի Ախլաթ գաւառի Գ... գիւղից է, 15 տարի է, որ պանդուխտ է հայրենիքից և հիմի Բաթումում գործ չը գտնելով գնում է բաղդ փնտռելու Սևաստօպօլում: Նրա իր հայրենիքի վրա ինչ գաղափար ունենալ հասկանալու համար հարցրի.

—Ի՞նչու այսքան երկար տարիներ պանդխտութեան մէջ փչանում ես ի զուր, ինչու չես վերադառնում քո գաւառը վաթանը, որ քեզ պէս ուժերի պէտք ունի այժմ (ինքն էլ լինէր 30—35 տարեկան):

Երանի թէ այդ հարցը չէի տուել, որովհետև նա փոխանակ պատասխանելու, սկսեց արտասուք թափել իր ցամքած աչքերից։ Մեր մէջ մի վարկեան լռութիւն տիրեց. ես նախազգալով, որ սրա արտասուքի մէջ կայ թաղնված մի տխուր պատմութիւն, նախ ներողութիւն խնդրեցի, որ անզգուշօրէն պատճառ դարձայ խօսակցիս արտասուելուն, յետոյ հարցրի իսկական պատճառը։ Նա սրբեց աչքերը և ասաց.

—Ղուրպան քըզի, դուք հախ (իրաւունք) ունէք մեզ մեղ դնելու, թէ ինչու մեր հայրենիք չենք վերադառնալ, բայց ես քեզ մի բան նախլ էնեմ (պատմեմ), որ ասկէ վեց ամիս առաջ է եղած։

III

Նա սկսեց այսպէս. «Ասկէ վեց ամիս առաջ մեր գիւղացի 6 հոգի Բաթումից երկիր գնացին, թէև մեծ չարչարանքներով մի կերպ գիւղը հասան, բայց իւրաքանչիւրը հինգ-հինգ տարի բանտ նստելու վճիռ կերան, որովհետև Ռուսաստանից գալիս էին և ըստ Թիւրք կառավարութեան անպատճառ «ֆիդայիներ» են։ Նրանց գնալուց երկու շաբաթ յետոյ իմ փոքր եղբայրը մեր գիւղացի երեք մարդոց հետ երկիր պիտի գնային. ճանապարհին վեց զինված քիւրդեր նրանց թալանելուց յետոյ երեքին սպանում են մարմիններ յօշոտելով, իսկ եղբօրս այնտեղ չեն սպանում, այլ ձեռները վիրցնելով դէպի գիւղն են գնում։ Ճանապարհին իմանում են, որ եղբայրս ամուսնացած է։ Գիւղին մօտենալիս քիւրդերը հրամայում են եղբօրս, որ լուր ղրկէ իր կնոջ, որ գայ իրան տանի, ապա թէ ոչ իրան կը սպանենն։ Եղբայրս վախենալով լուր է ղրկում՝ մի տասաբածի միջոցով՝ կնկան բերել է տալիս. քիւրդերը կինը տեսնելով գազանային կրքից հրճված ասում են. «քո էրիկ սաղ-սալամաթ բերինք, ինչ մուշտուլուղ պիտի տաս...»։ Երիտասարդ կինը ամօթխածութեամբ պատասխանում է. «տուն, տեղ բոլոր ձեզ փէշքէշ, աչքներուս վրա, համեցէք տուն». քիւրդերը լրբութեամբ ասում են. «տուն, տեղ ինչ պիտի անենք, մենք քեզ ենք ուզում...» Մանկամարդ կինը ամօթի երկիւղից քար կտրած ուշաթափվում է։ Այն ժամանակ քիւրդերից երեքը ամուր բռնում են եղբօրս թևերից, իսկ երեքը կնոջն են մօտենում իր ամուսնու ներկայութեամբ բռնաբարելու։ Եղբայրս այդ տեսնելով, թափ է տալիս թևերը և ինքն իրան մոլեգնած քիւրդերի վրա է յարձակվում. բայց մի անզէն խեղճ մարդ ինչ կարող է անել 6 զինված քիւրդերին. քիւրդերը վրան են թափվում և եղբօրս թևերը թոկով ամուր կապելով գետին են ձգում, յետոյ իւրաքանչիւրը առանձին-առանձին բռնաբարելով ուշաթափ կնոջ, սպանում են եղբօրս և թևերը կտրելով անպատած կնոջն են տալիս, որ էրկան յիշատակը պահէ»։

Ուղեկիցս վերջացրեց իր պատմութիւնը հեկեկանօք, պատմութիւն, որ իր քստմնելի պատկերով մարդի մազերը բիզ-բիզ կանգնեցնում էր. յետոյ նա կցկտուր արտասանութեամբ ասաց.

—Աղա, այսպէս հալի (վիճակի) մէջ ինչպէս գնանք հայրենիք... հիմա էլ կիմանանք, որ մեր «Դաշնակ. ընկերութիւն» չի խառնուեր տաճկաստանցի հայերիս. ապա ծրին ասենք մեր դարդերը, ծր ջուր իյնանք։

VI

Ես ուզում էի մի քանի խօսքով մխիթարել նրան, բայց ստիպված էի իբրև վերցնելով հեռանալ՝ թողնելով խեղճ մարդուն այդ տխուր ազդեցութեան ներքոյ, որովհետև վաղուց արդէն նաւը Սուխումի մօտ կեցել էր, պէտք էր որ նաւակ մտնէի Սուխում գնալու։

Խ. Գէորգեան

Սուխում, 14 հոկտեմբերի։

ԿԵՂԾԻՔՆԵՐ

I

Իւրաքանչիւր մարդ, հէնց այն պատճառով, որ նա մարդ է և ոչ անասուն, իրաւունք ունի վայելել ազատութիւն, որչափով այդ ազատութիւնը չէ խանգարում միւս մարդկանց ազատութեան. այդ հիմնական սկզբունքից են ծընվում մարդկային միւս իրաւունքները. այնտեղ, ուր այդ սկզբունքը յարգված չէ՝ մարդ ինքն իր տէրը չէ, այլ ճորտ է, ստրուկ է ուրիշների ձեռքում։ Այն հասարակութիւնը, որ իր հիմնարկութիւնները չէ կարողանում կանոնաւորել այնպէս, որ մարդ նրանց մէջ պահպանի իր մարդկային արժանապատուութիւնը, իր ազատութիւնը, այն հասարակութիւնը, որ իր անդամներին դարձնում է սրա նրա քմահաճոյքի և բռնութեան խաղալիք—լաւ է որ քայքայվի իր ստեղծած բոլոր հաստատութիւններով և ապարէզը մաքրի աւելի առաջադէմ, աւելի ազատասէր և ընդունակ հասարակութեան համար։ Մարդկային բնածին այդ իրաւունքը ոտնատակ անել «ազգային», «կուսակցական» կամ այլ կեղծ ու պատիր առարկութիւններով, նշանակում է զոհել արդարութիւնը, մարդկային արժանապատուութիւնը նեղ, թիւր հասկացած նպատակների։ Ոչ մի ազգային, ոչ մի պետական, ոչ մի կուսակցական շահ չը պէտք է հակասի մարդկային ամենամեծ իրաւունքին, այն է ազատութեան։ Եւ ինձ համար իբրև անհատի, բարոյապէս պարտադիր չէ որևէ ազգասիրական կամ կուսակցական առարկութիւն, երբ նրա պահանջները անբարոյական են, ստրկացնող։

Մեզ ուզում են հաւատացնել, որ կաթողիկոսի աբսօլիւտ քմահաճոյքը պաշտպանելը ազգասիրութիւն է. մեզ ուզում են հաւատացնել, որ դաշնակցութեան հիմնած կարգերը պարտադիր են ոչ միայն դաշնակցականների համար, այլ և բոլոր հայերի. և ով չէ ընդունում այդ ընկերակցութեան իմաստութիւնը, անսխալականութիւնը, հեղինակութիւնը, պահանջները, անկօնտրոլ գերիշխանութիւնը, նա պէտք է պատժվի։ Ինչպէս մի ժամանակ ամեն մի հայ պարտաւոր էր միաժամանակ և լուսաւորչական լինել, այնպէս էլ այժմ ամեն մի հայ իբրև թէ պարտաւոր է լինել դաշնակցական, վճարել նրանց տուրք, ընդունել նրանց դատաւորները, հնազանդվել նրանց լիազօրներին, շրջիկներին, ագենտներին։ Այլապէս ապրելու իրաւունք չունի այդպիսին։ Գաւառներում ժողովրդի գլխին կատարած դրանց խժդժութիւնները մոռացութեան են տալիս քրդական բիրտ բարբարոսութիւնները, սրա ճորտատիրական մտրակի թագաւորութիւնը, միջնադարեան ինկվիզիցիան և իտալական մաֆիան։ Դեռ մի քանի ամիս առաջ էր, որ Գանձակում սպանարկել էին և ծեծել մի սօցիալ-դեմօկրատի այն պատճառով, որ նա համարձակվել էր տուրք չը վճարել դաշնակցութեան։ Մի Խօջայեանի դէմ այնպիսի հրապարակական վայրենի, ստոր, լպիրշ հալածանք են սկսել, որ նա դառել է Գանձակի Ուրիէլ Ակօստա ֆանատիկոս և տգէտ դաշնակցական խուժանի ձեռքում։ Եւ ինչպէս Ակօստան վերջ ի վերջոյ մոլեռանդ և կատաղի խուժանից ազատվելու համար ստիպված էր հրապարակական անարգանքի ենթարկվել և յետ վերցնել սպառնալիքների տակ իր խօսքերը, այնպէս և խեղճուկ Խօջայեանը։ Եւ նրա կոյր հալածիչները բթամիտ չարախնդութեամբ շահագործում են այդ միջոցով մարդուց կորզած ամօթալի տողերը։ Ամօթալի, ի հարկէ, առաւել կորզողների համար, որոնք երես առած՝ կորցրել են կարմրելու ընդունակութիւնը։ Այդպիսի մաքիավելական նուրբ չարասրտութեան դեռ ոչ մի իսկական յեղափոխական կուսակցութիւն չէ հասել։ Նուաճել ամբողջ ժողովուրդը բռնի միջոցներով, անիրաւութիւնների դէմ բողոքի ամեն մի ձայն խեղդել, երբ այդ չէ աջողվում, նշանակել քննութիւն իրանց մարդկանց իրանց գործած զեղծումների համար, սպառնալիքներով ստիպել որ վկաները ազգային բիւրօկրատների ցուցմունքների համեմատ վկայութիւններ տան, դա այնպիսի զարհուրելի բարբարոսութիւն է, որ թիւրք և ռուս ռէժիմները անգամ կը քաշվին։ Եւ այդպիսի կարգերի դէմ բողոքը «ազգի» դէմ դաւաճանութիւն են համարում խիղճը և խելքը կորցրած այդ մանիակները։ Մարդկային ամենատարրական իրաւունքները ոտնատակ անող այդ մարդիկ դեռ համարձակութիւն ունեն խօսել ժողովրդի շահերի մասին։ Ճշմարտութեան և առողջ մտքի որպիսի կեղծիք, ինչպիսի փարիսեցիութիւն։ Մի ինչ որ տգէտ շրջիկ, վայրենի լիազօր, մորաւօր զինուորի քմահաճոյքը օրէնք է նոյնիսկ ոչ դաշնակցականի համար! Մինչև աւելի խայտառակ չափերի հասել է բռնութիւնը որ և է միջնավայրում։ «Ֆիզիկական ույժ ունեմ, ուրեմն և իրաւունք ունեմ». ահա այն դաշնակցութեան լօգիկան, որը 15 տարի առաջ հիմնված է եղել բողոքելու բռնի ույժի դէմ յանուն ճնշված արդարութեան։ Ինքնահաւան հայը, որ միշտ պարծեցել է իր կուլտուրականութեամբ, որ իր դանդաղաներով, լաց ու շիւանով աշխարհն է լցրել, ահա երբ մի քիչ հնարաւորութիւն է ստանում ինքնավար լինելու, դառնում է անտանելի իր ստեղծած դժոխային կամայականութիւններով հէնց իր ժողովրդի համար. նա անընդունակ է մի օրինակարգ ստեղծելու իր խնամքին յանձնված հաստատութիւնների մէջ, և իր քմահաճ, քինախնդիր, նախանձոտ, հակահասարակական բնազդներով միայն զզուանք է յարուցանում, վանում է իրանից բոլորին։

Կէս դար է, Ասիայի այդ «միակ կուլտուրական ազգը» ունի ինքնավար դպրոցներ։ Բայց գտէք մի այլ ազգի դպրոցներում աւելի խայտառակ, աւելի վայրենի և անհեթեթ կարգեր, քան թշուառ հայկական այդ հաստատութիւնների մէջ։ Մեր Ջօջերը և կլերը խելք-խելքի տուած կէս դար առաջ ստեղծել են ինչոր կիսա-պաստ, անորոշ ու մութ իրաւունքների մի «ժողովրդական» շլափիլաւ, որի մէջ ամենադէտ կաթողիկոսի մլահեծան կամքը, վեհարանի կամարիլիայի քմահաճոյքը, մի որևէ դիւանապետի կապրիզը, ընտրողական կեղծիքով «ժողովրդական ներկայացուցիչ» դառած մի քանի մղդսիներ կամ ինտրիգաններ և առաջնորդ կոչված «մեծութիւնը» ինչ ասես կարող են անել և մի այսպիսի խախուտ շինութիւն ինքնաբաւականութեամբ վեր կենալ և կոչել «ժողովրդական» ուսումնարան։ Որպիսի տհասութիւն և ինքնախաբէութիւն, երևելի ազգդ Թորգոմեան։

Մի քանի տասնեակ ծխականներ, ինչ թւով էլ որ լինի, թէկուզ իրաւասուների 0,1%-ը, իրաւունք ունի «ժողովրդի ներկայացուցիչն» ընտրել։ Եւ որ զարհուրելին է, այդ կեղծ «ներկայացուցիչները» այնուհետև դառնում են մի-մի սատրապներ. ինչ ուզենան կարող են անել, որովհետև դրանց կամքը օրէնք է։ Միայն հայկական հանճարն է կարողացել այդպիսի կարրիկատուրայի հասցնել «ժողովրդական ներկայացուցիչ» վեհ գաղափարը։ Ըստ բժ. Խատիսեանի, օրինակ, հայոց դպրոցների հոգաբարձուները օրէնսդիր մարմիններ են։ Ուրեմն, որքան հոգաբարձութիւն, այնքան էլ օրէնսդիր մարմիններ։ Դա ապակենտրօնացման «հայկական» երևելի գիւտ է։ Բոլոր ազգերը ունեն մի օրէնսդրական ներկայացուցչութիւն, իսկ հայերը ամեն մի գիւղում և ամեն մի քաղաքում մի-մի օրէնսդրական մարմին։ Կեցցէ հայկական անարխիան։ Այդ դեռ բաւական չէ. պ. Խատիսեանը գտնում է, որ այդպիսի «ժողովրդական ներկայացուցչութեան առաջ» եղած օրէնքներն էլ նշանակութիւն չունեն և ամեն մի հոգաբարձութիւն նոյնքան ինքնիշխան է, որքան մի արևելեան սատրապ։ Բաւական է, որ «հոգաբարձու» է, ուրեմն նա չէ կարող սխալմունք և անարդարութիւն գործել և ոչ մի ծառայող իրաւունք չունի արդարութիւն պահանջել հոգաբարձուներից, միջնորդ դատարանի հարց յարուցանել։ Այդպիսի անսահման իշխանութիւն միմիայն վերապահված է անսահմանադրական միապետներին և քրդական շէյխերին և ոչ թէ «ժողովրդական ներկայացուցչին», որ պարտաւոր է օրէնքի սահմաններում գործադրել իր օրէնսդրական և ոչ անձնական իշխանութիւնը։ Կարծել թէ ամեն մի հոգաբարձութիւն օրէնսդիր մարմին է, նշանակում է պաշտպանել մի անմտութիւն, աբսուրդ։ Հոգաբարձութիւնը կարգադիր մարմին է և ընտրված է գործելու իրան տրված կանոնների սահմաններում։ Այդ կանոնները, եթէ կատարեալ չեն համարվում, կարող են փոփոխվել։ Ահա այդ փոփոխութիւնը պիտի կատարվի օրէնսդիր մարմնի կողմից, որ մինչև վերջին ժամանակները եղել են սինօդը, կաթողիկոսը, կառավարութիւնը։ Դժբաղդաբար անաջող փորձ եղաւ ստեղծել ժողովրդական մի ներկայացուցչութիւն էջմիածնում. բայց և այնպէս ամեն մի հոգաբարձութեան յատկացնել օրէնսդիր մարմնի նշանակութիւն—դա կարծեմ միայն պ. Խատիսեանի ֆանտաստիկայի ծնունդ է և նրա պերճախօսութեան շատրուանի մի շիթ։

Ուրեմն, հոգաբարձութիւնը կարգադիր մարմին է և պարտաւոր է ղեկավարվել ճշտօրէն գոյութիւն ունեցող կանոններով, ու բացի այդ, կայ ընծայագիր, կտակողի կամք—նաև այդ վերջինով։ Դա միակ ճանապարհն է քմահաճոյքից և խառնակութիւններից խուսափելու համար։ Քաոսը առաջադիմութիւն չէ։

Բայց մեզանում այդ կանոնները թերի են և անորոշ շատ դէպքերում. միւս կողմից տիրում է մեր մէջ մի անհիմն և կեղծ համոզմունք, թէ «ազգասիրութիւնը» պահանջում է վեհարանի աբսօլիւտիզմը, քմահաճոյքը անխախտ պահպանել, ինչպէս և կեղծած «ժողովրդականութեան» սկզբունքը։ Ահա այդ երեք պակասութիւններից են բղխում բոլոր խայտառակութիւնները մեր դպրոցներում։

Դիմենք այդ երեք հիմնական պատճառների քննութեան։

Լ. Սարգսեան

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

Յիշում են արդեօք մեր ընթերցողները, որ անցեալ Պետական Դումայի ընտրութիւններից դեռ առաջ, մենք մի ընդարձակ յօդուածով, որի վերնագիրն էր՝ «Ինչպէս պէտք է կազմել սահմանադրութիւնը», մի առ մի թւել էինք այն բոլոր ֆօկուսներն ու խարդախութիւնները, որոնց կառավարութիւնը միշտ և ամեն ժամանակ դիմում է, երբ պէտք է զգում գոնէ ծուռ ու մուռ ճանապարհներով սահմանափակել ու կրճատումների ենթարկել ժողովրդի ընտրողական իրաւունքները։

Ճիշտ այդպիսի մի ֆօկուսի դիմեց վերջերս և մեր կառավարութիւնը, կրճատելու համար մեր ժողովրդի առանց այն էլ չափազանց սահմանափակ ընտրողական իրաւունքները։ Չը համարձակվելով այդ իրաւունքների վերաբերեալ գոյութիւն ունեցող օրէնքները ուղղակի կերպով փոփոխութիւնների ենթարկել, մեր հռչակաւոր «ուժեղ» մինիստրութիւնը այս անգամ սենատի օգնութեանը դիմեց, խնդրելով որ սա «պարզ բացատրութիւններ» տայ այդ օրէնքների մի քանի «մութ և անհասկանալի» (իբր թէ) կէտերի մասին։ Եւ բիւրօկրատական մեքենայի սանդուղքի տակից դուրս եկած սենատը շտապեց իր տիրակալներին օգնութեան հասնել ու տուեց հարկ համարված «բացատրութիւնները»։ Իսկ բացատրութիւնների բոլորովին ոչ անսպասելի և մինիստրութեան համար ցանկալի հետևանքը այն եղաւ, որ ահագին չափերով կըրճատվեցան թէ գիւղացիների և թէ բանուորների ընտրողական իրաւունքները։

Սենատի տուած նոր բացատրութիւնների համաձայն այն գիւղացիները միայն պատգամաւորներ ընտրվելու իրաւունք պիտի ունենան, որոնք տան տէրերն են համարվում, այլ խօսքերով՝ փտած ու ստրկութեան սովորած ընտանիքի մեծերը, ծերերը, իսկ աւելի երիտասարդները, քաղաքական աւելի մեծ գիտակցութիւն ու հասունութիւն ունեցողները, և բոլորովին տուն չունեցող ընտանիքներում գիւղացիները պատգամաւորներ ընտրվելու իրաւունքից զրկվում են։

Իսկ բանուորների վերաբերեալ սենատը բացատրում է, որ այնպիսի գործարաններում աշխատողները, որոնց թիւը 50-ից անցնում է, իրաւունք չունեն գիւղի կամ քաղաքի շրջանում ընտրութիւններին մասնակցելու, իբրև բնակարան ունեցողներ, այլ միմիայն զուտ բանուորական շրջաններում։ Դրա հետևանքն էլ շատ պարզ է. բանուորներից շատերը նախ կը զրկվեն ընտրելու իրաւունքից, և ապա՝ միւս հասարակական խաւերից կտրված լինելով, նրանք համարեա թէ ոչ մի տեղ չեն կարողանալ այնպիսի մեծամասնութիւն կազմել, որ կարողանան իրանց յատուկ պատգամաւորներին անցկացնել։

«Զօխ գիւզալ իդի, վուրդի՝ չիչակ-դա չըխարդդի» (իբր թէ՝ շատ գեղեցիկն էր, դեռ ծաղիկ էլ հանեց), ասում են թիւրքերը համանման պարագաներում։ Եւ, յիրաւի, կարծես թէ շատ ընդարձակ ընտրողական իրաւունքներ ունէինք, այն էլ շատ համարեցին և նոր կրճատումների ենթարկեցին։ Ակամայից մարդ մտածում է, թէ արդեօք, ըստ երևոյթին, բոյկոտի դէմ այնպէս խիստ մաքառող կառավարութիւնը իր այս նոր կրճատումներով չէ՞ ցանկանում կրկին բանուորական կուսակցութիւններին հարկադրել՝ նորից բոյկոտի ենթարկել գալիք Պետական Դուման և հրաժարվել ընտրութիւններից։

Սակայն, այս անգամ, նա սխալվում է իր հաշիւների մէջ. ինչպէս երևում է, յեղափոխական կուսակցութիւններից և ոչ մէկը չէ ցանկանում հեռու մնալ ընտրութիւններից, այլ ընդհակառակը, կառավարութեան ձեռք առած ծուռ ու մուռ միջոցներին նրանք պատրաստվում են նոյնպիսի ծուռ ու մուռ միջոցներով պատասխանել, որպէսզի կարողանան, գոնէ մի որոշ չափով, բանուորների ընտրողական իրաւունքները պաշտպանած լինել։ Ահա թէ ինչ է ասում այդ մասին յայտնի սօց.-դեմօկրատ Թ. Դանը, սենատի բացատրութիւնների վերաբերեալ գրված իր յօդուածում («Товарищъ» № 86).

«...Յետոյ, անհրաժեշտ է այնպիսի ճանապարհներ գտնել, որոնք կարող են գէթ որոշ չափով հէնց հիմա վերականգնել բանուորներից ու գիւղացիներից խլված իրաւունքները։ Այդ տեսակէտով մենք թոյլ ենք տալիս մեզ մատնանշելու հետևեալի վրա. սենատի «բացատրութեան» իմաստի համաձայն, քաղաքային ընտրողական շրջանում ձայնի իրաւունքից զրկվում են այն բանուորները, որոնք ձայնի իրաւունք ունեն բանուորական շրջանում։ Հարկաւոր է, ուրեմն, այնպէս անել, որ բնակարան վարձող բանուորները այս վերջին ընտրողական շրջանում ձայնի իրաւունք չունենան։ Այդ կարելի է, ի միջի այլոց, անել այն ձևով, որ քաղաքային ընտրողական ցուցակի մէջ անունները անցկացնելու և այդ շրջանում ընտրութիւնները կատարելու օրերից առաջ, վարձու բնակարաններ ունեցող բանուորները իրանց տէրերից հաշիւ ստանան։ Այդ ժամանակ նրանք այլևս չեն համարվի այնպիսի արդիւնագործական հիմնարկութիւնների բանուորների թւում, որոնք 50-ից աւելի բանուորներ ունեն, և, ուրեմն, իբրև հասարակ վարձու բնակարան ունեցողներ, իրաւունք կը ստանան քաղաքային շրջանում քուէարկելու։

«Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ գործից զրկվելու սպառնալիքը,—իսկ այդ սպառնալիքին շատ սիրով կը դիմեն գործատէրերը,—չի թոյլ տայ բոլոր բանուորներին էլ և ամեն տեղ այդպիսի միջոցների դիմելու իրանց ընտրողական իրաւունքները պաշտպանելու համար։ Բայց այն բոլոր տեղերում, ուր արդիւնագործական հիմնարկութիւնների տէրերը, կառավարիչները, ինժեները առաջադիմական կուսակցութիւններին են պատկանում, նրանց բարոյական պարտականութիւնն է՝ բոլոր ույժերով նպաստել բանուորներին «զանց առնելու»... ոչ թէ օրէնքը, այլ սենատի հակաօրինականութիւնը»։

Շատ մօտիկ ապագան ցոյց կը տայ, թէ այդպիսի՝ իրանց բարոյական պարտականութիւնը ճանաչող «խօզեայինները» Ռուսաստանում և մանաւանդ Կովկասում ծրպիսի տոկոս են կազմում։

Ռ.

ԵՐԵՔ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ

Երեք օրվայ ընթացքում ռուսաց հասարակական-գրական հորիզոնի վրայից չքացան երեք խոշոր դէմքեր, որոնք վերածնվող երիտասարդ Ռուսաստանի համար ճանապարհ բաց արին դէպի մտաւոր և գեղարուեստական առաջադիմութիւնը, շիւելով նրանց համամարդկային լայն գաղափարների հետ։ Եւ այսօր քաղաքակիրթ մարդկութեան առաջ, եթէ Ռուսաստանը ունի իր պատուաւոր տեղը, պարտական է իր գրական ու գեղարուեստական մեծ ույժերին և տաղանդներին, որոնց շարքերը կորցրին իրանց երեք վետերաններին։

I

Հոկտեմբերի 10-ի գիշերը մեռաւ Պետերբուրգի համալսարանի պրոֆեսոր ակադեմիկ Ալէքսանդր Նիկոլայեվիչ Վեսելօվսկին։ Նա ծնվել է Մօսկվայում 1838 թւին, աւարտել է տեղական գիմնազիան, ապա և 1859 թւին համալսարանի պատմական-լեզուաբանական ֆակուլտետը։ Աւարտելուց յետոյ մի տարի եղել է Սպանիայում, մի քանի տարի աշխատել է գերմանական համալսարաններում, ապրել է Ունգարիայում, ապա անցել է Իտալիա, ուր ուսումնասիրել է իտալական միջնադարեան հնութիւնները և ժողովրդական գրականութիւնը։ Լինելով մասնագէտ ռուս բիւզանդական պատմութեան և գրականութեան՝ նա աշխատել է բարձրացնելու արևելեան Եւրոպայի գրականութեան նշանակութիւնը գեղարուեստի ստեղծագործութեան պատմութեան մէջ։ Այդ միտքը նա թելի նման անց է կացրել իր բոլոր աշխատութիւններում։ Վերածնութեան շրջանի նրա ամենամեծ աշխատութիւնն է «Il paradiso degli Albesti» (1867—1869), որի շնորհիւ հեղինակը միանգամից եւրոպական գիտնականի համբաւ ստացաւ։

Բացի այդ նա տուել է մի շարք ուրիշ աշխատութիւններ էլ «Քրիստոնէական դիցաբանութեան» մասին և ուսումնասիրութիւններ ռուսական և արևմտեան-եւրոպական գրականութիւնից։ Այդ աշխատութիւնները բազմաթիւ են և բազմատեսակ. աւելի մեծ արժէք ունին նրա «Քրիստոնէական լեգենդաների զարգացման պատմութեան փորձերը», «Վէպերի և պատմուածքների պատմութիւնից» երկու հատորները։ Բայց ընթերցողների աւելի լայն շրջանի համար «Вѣст. Евр.» ամսաթերթի մէջ նա տուել է մի շարք ուսումնասիրութիւններ եւրոպական յայտնի կլասիկ գրողների մասին. Դանտէի, Ջորդան-Բրունօյի, Բայրօնի և այլն։

Առանձին մեծ ոգևորութեամբ նա ուսումնասիրում էր պատմական բանահիւսութիւնը։ Հարստացրել է ռուսաց գրականութիւնը «Դեկամերոնի» թարգմանութեամբ։

Վերջին տարիներս նա իրան նուիրել էր ռուսաց նորագոյն գրականութեան։ Ունի աշխատութիւններ Պուշկինի և Ժուկովսկու մասին, որը ռուսաց գրականութեան պատմութեան մէջ ամենալաւ աշխատութիւններից մէկն է համարվում։ Մահից նոյնիսկ մի տարի առաջ նա գրել է մի էտիւդ Պետրարքի մասին։

Հանգուցեալը մինչև իր կեանքի վերջին օրերը պահպանում էր իր թարմութիւնը, աշխոյժը, ոգևորութիւնը և դեռևս կարող էր օգտակար լինել ռուսաց լեզուագիտութեան, պատմութեան ու գրականութեան համար, որ նրա մահով զգալի կորուստ են ստանում։ Սակայն այդ կորուստը զգալի է ոչ միայն ռուսական գիտութեան համար, այլև եւրոպականի, որովհետև Վեսելօվսկին պատկանում էր ամբողջ կուլտուրական մարդկութեանը իր ծաւալով, գաղափարական բովանդակութեամբ և աշխատութիւնների բնաւորութեամբ։ Եւրոպական գիտութեան մէջ նա վաղուց է պատուաւոր տեղ գրաւել «մարդկային յիշատակարանները» ուսումնասիրող առաջնակարգ գիտնականների շարքում։ Եւ այդ պատուաւոր տեղը այսօր բաց է մնում։

II

Համարեա միևնոյն օրը և գիշերը (հոկտեմբերի 10-ին, երեկոյեան ժամի 10-ին) մեռաւ Վլադիմիր Վասիլիեվիչ Ստասօվը։ Հանգուցեալը ռուսական գեղարուեստը և երաժշտութիւնը գնահատելու, բարձրացնելու ու տարածելու գործում առաջին պիօները հանդիսացաւ։ Ռուսաց ինտելլիգենտ հասարակութեան շրջանում նա վայելում էր լուրջ գեղարուեստագէտի և երաժշտական քննադատի համբաւ։

Գլինկայի երաժշտութեան մատչելի դառնալը, լաւ ընդունվելը իր հայրենիքում պարտական է Ստասօվին։ Մի շարք երաժիշտներ ու նկարիչներ, Չայկօվսկի, Րիմսկի-Կորսակօվ, Ռէպին, Վերեշչագին և ուրիշները, նրա գրչի գեղարուեստական ճշգրիտ, րէալ քննադատութեան շնորհիւ են հանրածանօթ դարձել, համբաւ ստացել։

Դեռ ևս վաթսունական, եօթանասունական թւականներին նա եռանդուն պայքար էր մղում փտած րուտինայի և ակադեմիական տաղտկալի սահմանափակումների դէմ և ջերմ կերպով ջատագովում ու պաշտպանում էր ազատ ստեղծագործութիւնը։

Վ. Վ. Ստասօվը ծնվել է 1824 թւին։ Աւարտելով իր ուսումը իրաւագիտական ուսումնարանում, մտել է ծառայելու մեժէվոյ դեպարտամենտը։ 50-ական թւականներին վերածնութեան հովերը յափշտակեց այդ զգայուն ու աշխոյժ մարդուն և նա թողնելով ծառայութիւնը, 52—53 թւականներին ճանապարհորդելու գնաց արտասահման։ Այդ ճանապարհորդութիւնը նրա առաջ բաց արեց լայն ասպարէզ իր բազմակողմանի ընդունակութիւնները երևան հանելու համար և, հայրենիք վերադառնալուց յետոյ, նա ամբողջովին նուիրվեց գրականութեան ու հրապարակախօսութեան։ Վերջին ժամանակներս մինչև կեանքի վերջը նա վարում էր հասարակական գրադարանի գրադարանապետի պաշտօնը։

Հանգուցեալը թողել է բազմաթիւ աշխատութիւններ գեղարուեստի պատմութեան ու հնագիտութեան մասին, տուել է բազմաթիւ ճոխ ու գեղեցիկ յօդուածներ Վերեշչագինի, Րէպինի, Մուսօրգսկու և ուրիշների մասին, որոնց կրթական ազդեցութիւնը շատ զօրեղ է եղել գեղարուեստի երկրպագուների համար։ Շատ տաղանդներ ասպարէզ են մտել նրա ցուցմունքներով և ոչոքի չէր մերժում նա իր ջերմ, հզօր խօսքը, իր խրախոյսը։

Մասնաւորապէս ռուսաց երաժշտութեան ու գեղարուեստի համար Ստասօվը արել է այն, ինչ որ իր ժամանակին արել է Բելինսկին ռուսաց գրականութեան համար։

Նրա մահով թէև գեղարուեստը ու երաժշտութիւնը կորցնում է իր հեղինակաւոր քննադատին, բայց ռուսաց մտաւոր սերունդը, «նրա դրած ուխտը, նրա իդէալներն ու իղձերը ազատութեան մասին», այդ հոգով, երիտասարդ ծերուկի թարմ շիրմի վրա, խոստանում է վառ ու սուրբ պահել։

III

Հոկտեմբերի 13-ին Վարշաւայում մեռաւ ռուսաց վերածնութեան շրջանի մի ուրիշ յայտնի անձնաւորութիւն՝ Վ. Դ. Սպասօվիչ, որի անունը սերտ կերպով շաղկապված է ռուսաց նոր դատարանների ու իրաւաբանական պատմութեան հետ։ Դատաստանական օրէնսգրքերի ծնողեան ականատեսներից մէկն էր նա, բայց կեանքի մէջ նրան գործադրողների շարքերում նա առաջնակարգներից էր։

Սպասօվիչը գիտնական կրիմինալիստի և լաւ հռետորի համբաւ էր վայելում։ Նրա ճարտասանական պերճախօսութիւնը, ձևերը և հմտութիւնը մի ամբողջ շկօլա էր երիտասարդ իրաւաբանների համար և նրա մասնագիտական աշխատութիւններից լայն չափերով օգտվում էին նրանք։

Պետերբուրգի երդուեալ հաւատարմատարների խորհրդի անդամ, նախագահ և նախագահի օգնական լինելով, Սպասօվիչը շատ է նպաստել ռուսաց իրաւաբանների ինքնավարութեան կազմակերպվելուն և նրա անկախութեանը։ Համարեա 40 տարի նա եղել է փաստաբան, մասնակցել է բազմաթիւ քաղաքական և այլ գործերի դատավարութեանը, որոնց ժամանակ արտասանած նրա նշանաւոր ճառերը հարուստ պաշար կարող են տալ ոչ միայն իրաւագէտին, այլ և ռուս հասարակութեան պատմաբանին մի ամբողջ շրջանի մարդկանց ու անցքերի գնահատութեան համար, նկատում է «Страна» լրագիրը։

Բացի իր մասնագիտական աշխատութիւններից, նա թողել մի շարք աշխատութիւններ ընդհանուր եւրոպական և սլաւօնական գրականութեան ազգերի պատմութիւնից։

Իբրև քաղաքական գործիչ համերաշխութիւն էր քարոզում նա, և մեծ ջանքեր է գործ դրել ռուս-լեհական մերձեցումն ստեղծելու նպատակով, թէև պայմանները աննպաստ էին եղել, դրա համար դեռևս հող չէր պատրաստված։ Այդ ուղղութեամբ քանիցս անգամ նա բարձրացրել է իր ձայնը հրէական հալածանքների դէմ, նրա պաշտպանութեան համար յանուն արդարութեան, յանուն իրաւունքի։

Վերջին տարիներս նա հիւանդ ապրում էր Վարշաւայում, այն Լեհաստանում, որին սիրում էր նա իր հայրենիքի նման, և հարազատ հայրենիքի փորձութեան օրերում, աքսորի կօշմարի ճնշման տակ, հանգստութիւնը կորցրած, պայծառ շողերի ծագմանն էր սպասում։ Սակայն ճակատագիրը տնօրինել էր, որ Սպասօվիչի գերեզմանը միայն պէտք է զարդարվի այն ազատութեան շողերով, որին նա ձգտում էր երկու եղբայրակից ազգերի բարօրութեան համար։

«ԼՈՒՐՋ ՎԻԽՕԶ»

Բարդ, շատ բարդ հանելուկ է փորձում լուծել «Երկրի» № 15-ում, «Մշակի» աշխատակից Ա-Դօ-ի հեռանալու առիթով, վերջինիս օրինակին հետևող մի ուրիշ աշխատակից—Տիրոսեան։ Եւ պ. Տիրոսեանը, «ենթադրելով, որ Ա-Դօ-ն ղեկավարված կը լինի որոշ սկզբունքային պատճառներով», եզրափակում է, թէ դրանց բոլորի պատճառը խմբագրութեան մէջ տիրող «լուրջ վիխօզն է». ուստի «բժիշկների ուշադրութիւնն է հրաւիրում»։

Սակայն մի այդպիսի հմուտ դիագնօզիստ միթէ կարօտ է մասնագէտ բժշկի։

Ներողութիւն կրեցէք, պ. Տիրոսեան, նախ հետևողական լինել. Դուք, որ չը գիտէք Ա-Դօ-ի հեռանալու դրդիչ հանգամանքները, ինչպէ՞ս էք այդպիսի եզրակացութեան գալիս, և ծ՞ր էք ուղղում ձեր քայլերը։

Ա-Դօ-ն երկար չէր կարող նստել «երկու աթոռի» վրա, և դեմօնստրատիվ կերպով խըզեց իր երկարամեայ կապերը «Մշակի» հետ միայն այն ժամանակ, երբ «Դաշնակցութեան» ծիրանու տակ հովանաւորվող կեղեքիչների զզուելի արարքների մերկացումները, երբ նոր «կուրսի» փաստական գործադրութեան ու մի շարք այլանդակութիւնների արձանագրութիւնը տեղ գտաւ «Մշակի» էջերում։

Ա-Դօ-ն գնաց, որովհետև միդասակից «շէֆեր»-ի հետ համերաշխ էր։

Ինչպէ՞ս նախ Ա-Դօ, ապա և դուք, պ. Տիրոսեան, այդքան դիւրազգաց էք. թթուեցրել էք ձեր զգացմունքները, խուլ էք ձևանում ու փակել էք ձեր աչքերը կատարվող բազմաթիւ բռնութիւնների ու շահագործութիւնների առաջ, որոնց դէմ բարձրացրել է իր ձայնը «Մշակը»։ Ձեր գրիչը, եթէ նուիրված է ժողովրդի շահերին, չէ կարող չը ցնցվել, չէ կարող չարտայայտել այդ բարձրացող արդարացի բողոքը, մինչդեռ դուք լռել էիք և երևի, խունկ էիք ծխում կազմակերպված կեղեքողներին։ Փոխանակ արտայայտելու ձեր կարծիքը հրապարակ նետված այդ առօրեայ ցաւագար հարցերի մասին, եթէ դուք ձեռնպահ էք մնում նախ և ապա դեմօնստրատիվ կերպով անցնում «արատաւորների շարքերը», արդարև, դա էլ «սկզբունքային պատճառ» ունի, միայն «այլանդակ վիխօզի» ծնունդ է նա։

Պարզ բան է, «Մշակը» դրանով չէ տուժում, բայց ցաւալի է, որ «Մշակի» շնորհիւ աշխատակից դարձած Ա-Դօն տարօրինակ դրամայի զոհ գնաց։ Լրագրական անդաստանում նոր Ա-Դօներ, նոր Տիրոսեաններ դուրս կը գան, որոնց վարձատրութիւնը կը լինի այն ուշադրութիւնն ու աջողութիւնը, որ ծանօթ հասարակական կեանքը պատրաստում է իւրաքանչիւրի համար։

Այն ժամանակ, երբ մեր կեանքի մէջ կատարվող այդ ցնցումների պատճառով գաղափարական պայքար է մղվում հասարակական ստեղծված հոսանքների մէջ, Ա. Դօն տակտիքական տեսակէտից թէ յանուն դիսցիպլինայի ոչ միայն խաչ է քաշում իր երկարամեայ լրագրական գործունէութեան վրա, այլ և անցնում է հակառակ բանակը։

Դա, ասում էք դուք, զարմանալի չէ։ Անշուշտ, հէշտ է ընդհանուր գաղափարական ֆօրմուլայի տակ վարագուրվել ու ասել. «լրագրի ուղղութեան և իմ իղձերի մէջ կատարեալ ներդաշնակութիւն է եղել մինչև այժմ, այսօր այդ չը կայ, հեռանում եմ»։ Ճիշտ այն չափը, որ սովորաբար գործ են ածում ամուսնական ապահարզան ստանալու համար։

Դա ի հարկէ ձեր գործն է։ Բայց խնդիրը նրանումն է, որ այդտեղ գաղափարական ոչինչ չը կայ։ Թուլասիրտ նահանջը չը պէտք է գաղափարական զոհաբերութիւն համարվի։ Իսկ երբ թմրկահարում էլ էք դրա մասին, այդ արդէն դառնում է կատարեալ րեկլամ։

Այդպէս վարվեց Ա-Դօն, իսկ նրա օրինակին հետևում էք և դուք, պ. Տիրոսեան։ Դուք իրաւունք ունէք վիրաւորվելու Ա-Դօ-ին «քաղցր խօսք» չասելու համար, սակայն ձեր էսթեթիքական զգայնութիւնը չը վիրաւորվեց, երբ որ քստմնելի փաստերը հովանաւորողներին համերաշխութեան ձեռք են մեկնում յանուն գաղափարի։ Հապա թէ կարելի լինի սկզբունքային համարել այն քայլը, որ մանաւանդ դուք էք առնում, անցնելով բողոքող շարքերից պահպանողականները՝ կօնտր-յեղափոխական կեղեքումները խրախուսելու նպատակով։

«Ահա այդ տեսակ այլանդակ, զուտ սախական բարքերի» դէմ է, որ այսօր ստիպված է մաքառելու «Մշակը»։

Դուք այդ նոր կուրս, նոր ուղղութիւն էք համարում։

Մինչդեռ այդ պայքարի մէջ նկատվում է նոյնը, ինչ որ դուք էք ասում. «Երբ մի գեղեցիկ օր նախկին իղձալիս փոխարէն ես տեսնում եմ մի այլանդակ կերպարանափոխութիւն»...

Ահա այդտեղ է, որ անպայման կերպով թագաւորում է ձեր նկատած «լուրջ վիխօզը», որի հմայքի տակ նրա «պօլիցիական էկզեկուցիաները», սակայն, ձեզ չեն խորշեցնում, չեն վրդովեցնում։

Այդ հողի վրա դիագնօզը որոշող է հարկաւոր, իսկ «քաղցր խօսքերը» զուրկ են հմայքից և անտեղի։

Աշխատակից

ԱՐԴԵՕ՞Ք ՄԵՂԱՒՈՐ Է ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Նամակ խմբագրութեան)

Մամուլի էջերում քանիցս յօդուածներ լոյս տեսան, որտեղ մեղադրվում է յատկապէս Էջմիածնի միաբանութիւնը, որ նա անտարբեր է վերջին տարիներում դիւանում և Էջմիածնում կատարվող գործերին։ Այսօր մենք հայ բանիմաց դասի ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում հետևեալ հանգամանքի վրա։ Էջմիածնի միաբանութիւնը ի նկատի ունենալով, որ դիւանում կատարվում են ապօրինի և միանգամայն քստմնելի գործեր, այն պարզ պատճառով, որ կաթողիկոսը ծերացել է և ոչ մի բանի մէջ կորական ձայն չունի, իր աւագագոյն անդամներից պատգամաւորներ ընտրեց և ուղարկեց Վեհափառի մօտ, խնդրելով, բաւական համարել միաբանութեան մինչև այսօր կրած ամօթանքը, հաստատել պատասխանատու դիւան, առանց որի որոշման դիւանապետն իրաւունք չունենայ ոչ մի թուղթ գրելու։ Կաթողիկոսը հաւանութիւն տուեց այդ մտքին, ասելով, որ ինքը ևս զգում է այդպիսի մի մարմնի կարևորութիւնը և իրաւունք տուեց միաբանութեանը ժողովներ կազմել և ընտրել թէ վանքի բոլոր պաշտօնների համար նոր անդամներ և թէ «պատասխանատու դիւանի» համար, խոստանալով կօնդակով հաստատել միաբանական ժողովի բոլոր որոշումները։

Միաբանութիւնը մի շարք ժողովների մէջ քննութեան առաւ վանքի բարոյական և տնտեսական դրութիւնը, ընտրեց բոլոր պաշտօնների համար նոր անդամներ և կազմեց պատասխանատու դիւան, որի համար ընտրվեցին Մեսրոպ, Կարապետ և Յուսիկ վարդապետները։ Միաբանութեան որոշումները կնքված բոլորի ստորագրութեամբ (միայն դիւանապետ Ներսէս վարդապետը, որ լուռ նստած էր և ոչինչ ձայն չէ հանել ժողովի ժամանակ, ստորագրել է «մնամ ի կարծիս» և Խորէն վարդ. Լազարեան ու կաթուածահար Բանուպաս վարդապետը բոլորովին չը ստորագրեցին, թէև ժողովի ժամանակ ոչ մի բառ անգամ չեն ասել, որ բողոքում են ընտրութեան դէմ), ուղարկվեց կաթողիկոսին։

Միւս օրն արդէն դիւանապետը միացած ինչ որ մութ անձնաւորութիւնների հետ աշխատում էր բեկանել պատասխանատու դիւանի ընտրութիւնը. բայց միաբանութիւնը յոյս ունէր, որ կաթողիկոսը գոնէ այս անգամ չի դրժի իր խօսքը։ Սակայն ծրքան մեծ եղաւ բոլորիս զարմանքը, երբ ստացվեց կօնդակը, որով հաստատվել էին բոլոր ընտրութիւնները, իսկ պատասխանատու դիւանը զանց անելով, նրա համար կօնդակում հետևեալ պատմական խօսքերն է աւելացրած. «... ի նկատի ունիցիմք և զերիսին անձինս, ընտրեալ խորհրդակից դիւանապետի (?) մերում, զորս ունիմք հրաւիրել ընդ այլ ձեռնհաս անձինս, որպէս և ցայսօր ժամանակի եղեալ է ի խորհրդակցութիւն (!sic) ի կարևոր խնդիրս, զորպիսի հրաման մեր ունիմք տալ գիտել ի ձեռն դիւանապետի մերոյ»։

Եւ այսպէս, հաչաթ դարձած Մելիք-Թանգեանները գրչի մի շարժումով տապալեցին ամբողջ միաբանութեան յոյսը և ոտքի տակ տուին նրա արդար իրաւունքները։

Այժմ, ասացէք, խնդրեմ, ո՞վ է մեղաւորը. միթէ էլ միաբանութեան գլխին պէտք է թափվին բոլոր մեղադրանքները. Եւ ահա այսպէս 13 տարի շարունակ Էջմիածնի միաբանութեանը, շնորհիւ իր ապիկար, անամօթ անզգամ շրջապատողների ու դիւանապետ-

...ների, քնացրել է Կաթողիկոսը, ոտքի տակ տուել նրա բոլոր իրաւունքները։

Ուստի, սրանով պարբերական մամուլի թղթակիցների լուրջ ուշադրութիւնն է հրաւիրվում սրանից յետոյ իրանց թղթակցութիւնների մէջ չը մեղադրել միայն միաբանութեանը, ծանրանալ սինօդի, կաթողիկոսի և նրան շրջապատողների վրա։

Էլիկայ

ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՂ ԴԱՏԷ

(Նամակ խմբագրութեան)

Ահա մի քանի ժամանակ է որ «Երկիր» թերթը «Մշակին» անուանում է դաւաճան, մատնիչ, այն միակ պատճառով, որ «Մշակը» իր էջերում տեղ է տալիս՝ ներկայ Դաշնակցութեան քաօսային դրութեան դէմ՝ արդար բողոքներին։ «Երկիրը» իր մեղադրանքը «Մշակի» նկատմամբ ապացուցանելու համար իր նախկին երկու համարում և այսօր № 9-ում շեշտում է թէ «բանն այնտեղ է հասել, որ «Մշակում» պահանջվում է գաղտնի կազմակերպութիւնից փաստեր բերել, թէ ինչ է արվում թիւրքահայ ազատագրութեան գործի համար «Մշակ» № 197) և այլն անտակտ ասէկօսէներ, որոնք աւելորդ է թւել իմ կողմից։

Խնդիրը հետևալն է.

«Մշակի» № 193-ում «Բաց նամակ «խմբապետ» Միհրանին և նմաններին» վերնագրով կ. ստորագրութեամբ մի յօդուած կարդացի, որի մէջ ի միջի այլոց ասված էր. «Դաշնակցութեան աջակցութիւնը անցեալներում տաճկահայոց նկատմամբ արտայայտվել է բարոյական և նիւթական օժանդակութիւններով, իսկ այժմ այս հրատապ օրերում, կարող եմ բոլորովին հաւատացնել ձեզ, որ այդ աջակցութիւնը ետապատկած է (կարող եմ ապացուցել, որից յետոյ պարաւոր կը լինէք հրապարակօրէն յետ վերցնել ձեր մեղադրանքը)»։ Կարդալով այդ յօդուածը՝ բացասական տեսայ իրականութեան հետ... Ուստի «Մշակի» № 197-ում «Փաստեր ենք ուզում» վերնագրով մի յօդուած գրեցի, ուր ասել էի հետևեալը. «Մենք շնորհակալութիւններս յայտնած կը լինէինք պ. Կոմսին, եթէ նա նոյն յօդուածում ապացուցէր իր փաստերը, իսկ եթէ նա այս անգամ միայն փակագծով ընդգծած է, այդ... Ուստի անպայման պահանջում ենք, որ պ. յօդուածագիրը «Մշակի» յաջորդ էջերից մէկում ցոյց տար այն ապացոյցը, թէ Դաշնակցութիւնը ներկայումս եռապատկել է իր նիւթական և բարոյական աջակցութիւնը յօգուտ տաճկահայ դատի, և ես վստահօրէն կարող եմ ասել, որ այն ժամանակ Միհրանը և իր նմանները յետ կը վերցնեն իրանց մեղադրանքը»։

Անցնում է այն օրվանից գրեթէ ամիս ից աւելի, բայց յօդուածագիր պարոնի կողմից ոչ մի պատասխան այդ մասին։ Գուցէ պարոնը՝ հաւանաբար, առարկէ թէ ինչպէս կարելի է գաղտնի կազմակերպութեան գործունէութիւնը գրի առնել։ Խնդրեմ ասացէք, թէ նա, այդ յօդուած գրելիս, նկատի չունէ՞ր որ իր «յիշելիք ապացոյց» գաղտնի կազմակերպութեան գործունէութիւն երևան կը հանէր. բայց ինչ եմ ասում. գուցէ նա կարծում էր թէ թղթի վրա գրելով արդէն ժողովուրդը կը հաւատայ, իսկ փաստերի տեղ աչնանային քամիներով կը կերակրէր հասարակութիւնը։

Օ՜, խեղճ ողորմելիներ. անցան այն «երջանիկ» ժամանակները, երբ ձեր «ջօջերիդ» խօսքը ժողովրդի համար մէկ մէկ պատգամ էին. անցան այն սիրելի ժամանակները, երբ ցնորքներով էիք կերակրում հասարակութեան. դրանք բոլորն էլ, աւա՜ղ, անցան անդարձ. հիմա ժողովրդին պէտք են կենդանի փաստեր գործունէութեան մասին, հիմա հասարակութիւնը ինքը գիտէ որոշել գործունէութեան ձևը... ինչպէս ինքն է կամենում։

Եզրափակելով խօսքս, ձեզ եմ թողնում դատել, յարգելի հասարակութիւն, եթէ՝ «գաղտնի կազմակերպութիւնից փաստեր բերել, թէ ինչ է արվում թիւրքահայ ազատագրութեան գործի համար» պահանջողը դաւաճան, մատնիչ է, հապա որքան աւելի դաւաճան է նա, ով պատճառ է դարձել այդ պահանջին։ Բայց մեր «Երկիր» թերթը թղթի մէկ երեսն է միայն կարդում, իսկ միւսը չէ ուզում կարդալ, որովհետև իրան ձեռնտու չէ։

Պարոններ, եթէ «Մշակի» նկատմամբ ձեր բոլոր մեղադրանքները այսպիսի հիմքերի վրա դրված են, ուրեմն մեզ մնում է ասել, որ անպարկեշտութիւն է ձեր կողմից։

Դաշնակցական

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Հոկտեմբերի 18-ին

Հայրենի քաղաքիցս ամբողջ 3 տարի բացակայելուց յետոյ, վերջապէս ամսիս 12-ին բաղդ ունեցայ վերադառնալ Շուշի։

Այժմեան Շուշին 1904 թ. յունվարին թողած Շուշին չէ. այն ժամանակ Շուշին կենդանացել, կարգի էր բերվել և առաջնակարգ քաղաքների շարքը դասվել։ Այդ ժամանակ շուշեցին ազատ ու անհոգ կերպով քաղաքակրթվում և եւրոպական կուլտուրան էր իւրացնում։ Մի խօսքով Շուշին գաւառական նշանաւոր և աչքի ընկնող քաղաքներից մէկն էր... Շուշում կատարեալ կեանք էր տիրում...

Բաղաք մտնելուց չը կարողացայ աչքերս վեր բարձրացնել և տեսնել «անարգ չէյթանի» թողած դժոխային գործերը։ Չը կայ Շուշու նշանաւոր շուկան, չը կայ նրա նշանաւոր հիմնարկութիւնների մի մասը. տների մի կոյտ թւլ հրդեհը լափել, գետնին է հաւասարեցրել։ Աւերակների մի աշխարհ, լաց ու կոծի հայրենիք, վշտերի ու ցաւերի մի շտեմարան, ֆինանսական կատարեալ կրիզիս,—ահա թէ ինչ է ներկայացնում Ղարաբաղի մայրաքաղաք, պատմական Շուշին...

Հայ և թուրք ներկայումս, ըստ երևոյթին, կատարելապէս հաշտ են, ազատ երթևեկում են իրար մօտ և պահպանում են ամեն տեսակ յարաբերութիւններ։ Աւելի սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց էին տալիս մեզ թուրքերը Եւլախ—Շուշի արահետի վրա։ Շուշում և շրջակայքում մօտ 20,000 ամեն տեսակի զօրք կայ։ Գեներալներ, փոխգնդապետներ և օֆիցերներ անթիւ են։ Բաւէքի կարգադրութեամբ ամեն մի օֆիցերի վերապահված է կատարեալ իրաւունք կասկածելի անձանց կալանաւորել և ոստիկանատուն ուղարկել...

Քաղաքի [illegible]

...-ից պակաս չէ, և ի նկատի ունենալով, որ ամեն լապտեր իր ճրագով և ցուցանակով նստելու է առնուազը 2 րուբլի, իսկ նաւթի ծախք տարեկան 18 րուբլի, դուրս է գալիս, որ այդ կարգադրութիւնը կատարելու համար շուշեցիները ծախսելու են տարեկան (2×3000)+(18×3000)=60,000 րուբլի։

Այժմեանից սկսած լապտերները վառվում են արդէ և ցուցանակները կպցնվում...

Շուշու վերաբերեալ այդպիսի մի կարգադրութիւն անել, երբ քաղաքում շատերը մի կտոր հացի համար մեռնում են, երբ տեղս կատարեալ անգործութիւն է տիրում, երբ վերջապէս դեռ հաստատուն յոյս չը կայ՝ որ հայ-թուրքական նախկին բարեկամական յարաբերութիւնները ընդմիշտ կը շարունակվեն,—ահա այդպիսի մի պայմաններում նման կարգ ու կանոն մացնելը աւերակների վրա, ուր բուերն են թագաւորում, մենք գտնում ենք անպատշաճ և անտեղի։ Ուրիշ բան է, եթէ այդ և նման կարգեր մտցնէին Շուշում նրա ծաղկեալ ժամանակը, դա ժողովրդի համար կը լինէր նպատակայարմար և խելացի, ցանկալի և կարևոր...

Ոսկու Ջօն

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ

Հոկտեմբերի 15-ին

«Մշակի» № 208-ում գրած էր, որ սեպտեմբերի 20-ին պէտք է տեղի ունենար մեր քաղաքի ստարօստայի և իր օգնականի ընտրութիւնը։ Սակայն ընտրութիւնը յետաձգվեց զանազան պատճառներով, քանի որ ձայնաւորները երկիւղ կրելով այն բանից, որ եթէ այդ ընտրութիւնը նոյնպէս, ինչպէս նաև յունիսի 20-ինը կայանայ մի որևէ թիւրիմացութեամբ, որը հաստատութեան չարժանանայ Երևանի նահանգական վարչութեան կողմից, այն ժամանակ անշուշտ կառավարութիւնը ինքը կը նշանակի իր կողմից ստարօստային (որովհետև կանօնով երրորդ անգամ այլևս իրաւունք չը կայ ընտրութիւն անել)։ Ահա այդ անախորժութիւնից խուսափելու համար քաղաքային վարչութեան սեպտեմբերի 20-ի ժողովը յետաձգեց ընտրութիւնը մէկ ամսով, այն է մինչև հոկտեմբերի 20-ը, քանի որ նոյն այդ ժողովում վարչութեան անդամներից մի քանիսը ձայներ բարձրացրին թէ արդեօք ստարօստա Արծրունին ձայնի իրաւունք (քուէ տալու) ունի՞ թէ ոչ, քանի որ մայիսի 22-ին վարչութեան անդամների ընտրութեան միջոցին նա տուփ չը դրեց, հետևապէս և ձայնաւոր չէ։ Միւս կողմից՝ հարց ծագեց նոյնպէս թէ արդեօք ստարօստան ընտրութիւններին նախագահելու է թէ ոչ։ Երրորդ կողմից՝ յիշելու ենք, որ երբ դեռ ընտրութիւնները չէին նշանակված, ստարօստա Արծրունին, առաջարկելով ժողովի համար նախագահ ընտրել, ինքը տեղիք էր տուել, ուստի ընտրված և հաստատված էր նախագահի պաշտօնում պ. Կ. Տէր-Սահակեանցը։ Սակայն յունիսի 20-ի ընտրութեան գործողութիւնը ամբողջապէս անվաւեր համարվելով նահանգապետի կողմից, բեկանվում է նաև նախագահի ընտրութիւնը, գոնէ այդպէս էին առարկում ձայնաւորներից շատերը, թէև Տէր-Սահակեան և միւս ձայնաւորները օրէնքի տեսակէտից պնդում էին, որ նախագահի պաշտօնը մնում է իր ոյժի մէջ։

Բացի դրանից, կար նաև մի ուրիշ նախագահ—պ. Գ. Բուդումեանց, որին յունիսի 20-ի ժողովը ընտրեց նախագահելու պ. Կարապետ Տէր-Սահակեանցի փոխարէն, որը տուփ էր դրած օգնականի պաշտօնի համար։ Սակայն Բուդումեանց նոյն օրը և եթ նախագահից առանց նահանգական վարչութեան հաստատութեան, և նրա ընտրութիւնը միւս ժողովում կրկնվեց և հաստատվեց պ. նահանգապետի կողմից։ Ուրեմն դուրս է գալիս, որ եթէ ընդունենք նաև Արծրունու նախագահութիւնը իբրև ստարօստայի, այն ժամանակ մեր դուման կունենայ ուղիղ երեք նախագահներ, որոնք պէտք է նախագահէին ընտրութիւններին, բայց որոշակի չէր իմացվում թէ սրանցից ո՞րն է իսկապէս նախագահ։ Քաղաքային ստարօստան վերջում ինքն հրաժարվեց նախագահելուց. մնում էին երկուսը՝ պ. Կ. Տէր-Սահակեանց և պ. Գ. Բուդումեանց։ Թէ վերջիններիս մէկն ու մէկի նախագահելու, թէ ստարօստայի ձայն տալու (քուէ գցելու) հարցերը պարզելու և թէ մի թիւրիմացութեան տեղիք չը տալու համար էր, որ սեպտեմբերի 20-ի ժողովը որոշեց ընտրութիւնը յետաձգել և հարցնել Երևանի պ. նահանգապետին այդ հարցերի վերաբերմամբ, իսկ ընտրութիւնը նշանակեց այս ամսի 20-ին։ Ուրեմն դարձեալ մնում է մի քանի օր մինչև ընտրութիւնները. թող լաւ հասկանան իրանց դերը մեր ձայնաւորները, որ եթէ այս անգամ էլ անաչող դուրս գայ ընտրութիւնը կամ անվաւեր ճանաչվի մի որևէ անկանօնութեան կամ թիւրիմացութեան պատճառով,—այն ժամանակ, հաւատացած ենք, որ կը նշանակվի կառավարութեան կողմից մեր քաղաքի համար ստարօստա, որ ցանկալի չէ բոլորի համար և դէմ ընտրողական բուն սկզբունքին...

Այնուամենայնիւ, որ մեզանում չը կան քաղաքային գործիչներ,—դա փաստ է և մենք չենք պնդում, որ մեր դումայի գործողները մեծ բարիք են արել քաղաքին և լաւ, գործունեայ մարդիկ են, սակայն մարդիկ չունենք, պէտք է աշխատել եղածներից ընտրել մի յարմարագոյն քաղաքային ատամ, որը կարողանար շահել հասարակութեան սիրտը և բարւոք դրութեան մէջ դնել քաղաքի գործերը։ Աւելացնենք և այն, որ շատ աշխատեցին, փնտռեցին և սպասեցին, որ գոնէ դրսից հրաւիրեն մի ժիր, գործունեայ, եռուն ձեռնարկումների տէր մարդ իբրև մեզ ստարօստա և պէտք է խոստովանել, որ գտնվեց այդ պաշտօնի համար պ. Յ. Իւսուֆեանց, բայց ափսոս որ նրա ընտրութիւնը անվաւեր ճանաչվեց։ Մնում է դարձեալ բաւականանալ եղածներով, որոնց քաղցը պարտականութիւնն է՝ ընտրվելուց յետոյ՝ եռանդուն կերպով գործի կպչել և ծառայել հասարակութեան օգտի համար...

Որսորդ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

Հոկտեմբերի 17-ին

Հինգշաբթի, ամսիս 13-ին, յանկարծակի, սրտի պայթիւնից մեռաւ քաղաքիս յայտնի երկաթավաճառ Կարապետ Բագոյեանը։ Հանգուցեալի յիշատակը յարգելու համար նրա ժառանգները արել են մօտ 600 րուբլի նուիրաբերութիւններ, այն է 100 ր. յատկացրել են քաղաքիս հիւանդանոցին, 100 րուբ. ս. Փրկիչ եկեղեցուն, 100 ր. տեղական աղքատներին, 100 ր. չքաւոր աշակերտներին և մօտ 200 ր. էլ շինելու են դիւանաց, որը ընծայելու են եկեղեցուն ննջեցեալները նրանով տանելու գերեզմանատուն։ Վերջինս հանգուցեալի միակ ցանկութիւնն է եղել։

Կիրակի, հոկտեմբերի 8-ին, քաղաքիս հայկաթօլիկների ս. Աստուածածնի Վերափոխման եկեղեցում, հոգ. կառավարութեան անդամ տէր-Սարգիս վարդ. Տէր-Աբրահամեանի և հոգաբարձուների նախաձեռնութեամբ, խառն երկսեռ բազմութեան ներկայութեամբ կատարվեց Ալէքսանդրոպոլում նոր վախճանված Պօղոս վարդապետ Նահապետեանի հոգու համար հոգեհանգստեան մաղթանք։ Հոգեհանգստին մի դամբանական խօսեց տէր-Սարգիս վարդապետ դրւատելով հանգուցեալի արժանաւորութիւնը։

Ամսիս 12-ի գիշերը անյայտ գողեր մտել են քաղաքիս Ռաբաթ թաղում Գալլոյ Մկեբարով վրացու տունը թալանելու։ Տանը եղած մարդ ու կնոջը զէնքերով սպառնում են սպանել, եթէ ձայն ծպտուն հանեն կամ անկողնուց վեր կենան. և այսպէս իրանք անարգել թալանում են տան բոլոր թանկագին իրերը, ինչպէս ասում են, 500 րուբլի փող էլ հետները տանում։ Առ այժմ ձերբակալված է մի վրացի։

Խ. Դ.

ՆՈՐ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 21 հոկտեմբերի

«Երկիրը» իր անպատկառ զրպարտութիւնների չափն ու սահմանը միանգամայն կորցրել է. մինչև այժմ մեր հասցէին գործածված բառերը («բախտախնդիր», «դաւադիր», «փառասէր») բանիմաց ընթերցողը պէտք է ընդունէր աննիւթ չզգախանք, որին առհասարակ դիմում են մարդկային վսեմ արժանիքներից զուրկ հակառակորդները։ Այդ հայհոյանքներին մենք մինչև այժմ կարևորութիւն անգամ չէինք տալիս, որովհետև մեր խեղճ հակառակորդներին մխիթարող միակ զէնքը դա էր։ Եւ այդ զէնքը մեզ երբէք չէր վնասում. բայց երէկվայ «Երկիրը», Աղէլխանովի 178 բանւորների ստորագրութեամբ, որ իբր թէ մեր գիմակը արդէն պատռվել է, որովհետև Թիֆլիսի անկիւններում մենք մութ մութ գործեր ենք տեսնում և դատ ու դատաստաններով, կաշառքով փող կորզում և այլն, ստիպում է մեզ մի քանի խօսք ասել։ Ինչ ասեմ. դա մի մեղադրանք է ամենքի համար պարզ և հասկանալի, բայց այդտեղ պակասում են փաստերը։ Եթէ «Երկիրը» իր արբանեակներով չէ կամենում ստոր զրպարտչի անունը կրել, թող փաստեր ներկայացնէ, թող գոնէ մի հատիկ մարդ, որ ես նրա դատը տեսած լինեմ և նոյն իսկ իմ յօժարութեամբ մի ուրիշը տեսած լինի այդպիսի դատ, որի համար և ստացած լինի կաշառք։

Իսկ մենք փաստերով կը ներկայացնենք այն անպատկառ մատնութիւնը, որը թոյլ է տուել նորերս ձեր ընկերը։

Ի գիտութիւն հասարակութեան յայտնում եմ. նրանք, որոնք որ անհրաժեշտ կը գտնեն փաստերը ստուգելու, բարեհաճեն մեզ մօտ։

Թշնամիներ... դուք ձեր հակառակորդին հարուածելու համար քաջութիւն ունեցէք մաքուր զէնքով, մաքուր միջոցներով կռւելու։ Դուք, ստախօս պարոններ, ձեր թերթի № 5-ում Շխալիի սպանութեան առիթով ինչ էիք լսել Շխալու կնոջից, որ վեր էք կենում ձեզանից մի շարք ստեր թխում։ Եւ յետոյ, երբ Շխալու կինը հերքեց, որ նա ձեզ ոչինչ չէ ասել, դուք ինչ պատասխանեցիք ձեր ստախօսութեան համար. լռութիւնը յանցանք է, և յանցանքը բաւական չէ, գործում էք նորանոր զրպարտութիւններ, կատարում էք մատնութիւններ. դուք, «մատնիչ, դօնօսչիկ թշւառականներ», ինչ պատասխանեցիք մեր այն նամակին, որ ձեր շարքերում մատնիչներ կան (տես «Մշակ» № 226)։ Եւ յետոյ այն խայտառակ միջոցները, որոնցով դուք կորզում էք ստորագրութիւններ, դուք կարծում էք պիտի մնայ վարագուրված. ոչ. այն անազնիւ խօսքերը, որոնցով դուք խաբում էք բանւորին, դուք կարծում էք պիտի մնայ անյայտութեան մէջ. ոչ երբէք. վաղը ձեզ կը պատասխանէ նոյն Աղելխանեանի բանւորը։ Այն բանւորները, որոնք ձեզ ստորագրութիւն են տուել, չէ՞ր կարելի այդ ստորագրութիւնները յականէ յանուանէ ներկայացնէիք ձեր թերթի էջերում։ Պիտի պատասխանեն դեռ շատ ու շատ բանւորներ, պիտի պատասխանեն գիտակցօրէն, ոչ թէ խաբված։ Ժողովուրդը ձեզ փող է տալիս որ դուք ձեր վարձկաններին վարձատրէք, վեր ածէք փողոցները ստորագրութիւն հաւաքելու։

Ամօթ է, ամօթ, ամաչեցէք, այդ միջոցը ձեզ չի փրկի։

Միհրան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, հոկտեմբերի 20-ին

Շնորհիւ Հայլաբարի թատրոնի վարչութեան, որը իր շահերի համար ուժ ասես թատրոնը վարձու է տալիս. թատրոնը դարձած է մի վաճառատուն և բալագան սիրողների համար, այն սիրողների, որոնք գործ չը գտնելով՝ ուզում են իրանց գրպանը լցնել ժողովրդի փողով, իսկ այդ բանին թև է տալիս և օգնում թատրոնական վարչութիւնը։

Այժմ մի խումբ ընտիր սիրողներ (կազմված հին և նոր խմբերից) ցանկանում են այդ բանի առաջն առնել, թատրոնը հանել այդ տիղմից և ծառայեցնել իր բուն նպատակին... Նրանք վճռել են ամսական երեք ներկայացում տալ էժանացրած գներով (40-ից—5 կոպէկ) Մուրաշկոյի թատրոնում։ Ցանկալի է, որ թատրոնական վարչութիւնը զիջէ գնի կողմից այդ խմբին, որպէսզի ժողովուրդը մօտ լինի Հայլաբարի կենտրոնին և ստիպված չը լինի ման գալ անագին հեռաւորութեան վրա—Մուրաշկոյի թատրոնում։

Բոլոր սիրողները և հասարակութիւնը, յոյս ունենք, կը գործեն և կաշխատեն այդ գործը սրբութեամբ առաջ տանել։

Գ. Փիրումեան

Թիֆլիս, հոկտեմբերի 19-ին

Մենք, ներքոյ ստորագրեալ բանւոր արհեստաւորներս, քանի օր է փողոցներում և մասնաւոր ժողովներում դէս ու դէն ընկած խեղկատակ մուրացկանների ենք հանդիպում, որոնք խեղաթիւրված հարցերով ստորագրութիւններ են պահանջում այս ու այն անձնաւորութիւնից։ Այս երկու օր է նոր տեղեկացանք լրագիրներից, որ այդ մուրացկանների ցաւը, գայրոյթը Միհրանի և նրա համակրողների դէմ է եղել։ Գտնելով այդ կեղծաւորների հաւաքած ստորագրութիւնները հակառակ ճշմարտութեան, բողոքում և մեր զզւանքն ենք յայտնում։

28 ստորագրութիւն

Երևան, հոկտեմբերի 17-ին

Յարգոյ խմբագիր!

Յանուն ճշմարտութեան խնդրեմ երկտողիս տեղ շնորհէք ձեր պատուական թերթի առաջիկայ համարներից մէկում։

«Մշակի» № 234-ում հաղորդած լուրը մեր մասին բոլորովին զրպարտութիւն է և միանգամայն զզուելի սուտ։ Այդպիսի դէպք մեզ հետ երբէք չէ պատահել։ Թէ անբարեխիղճ նամակագիրը ինչո՞ւ է անուանարկում մեր պատիւը մեր անունը սուտ լուրի առարկայ դարձնելով, մեզ միանգամայն զարմացնում է։ Մեզ մնում է միմիայն մեր խորին զզւանքը յայտնել այդ տեսակ ստոր արարածին, որ իր գարշելի պատկերը թագցնում է մի անգրագէտ մարդու անուան տակ։

Տ. Կարապետեանց, օր. Հեղինէ Կարապետեանց

Թիֆլիս, հոկտեմբերի 21-ին

«Մշակի» № 230-ում պ. Յովսէփ Ղորղանեան պատասխանելով իմ հերքման, այնպիսի ինսինուացիաների է դիմում, որոնց առիթով ես, ինձնից անկախ պատճառներով, չեմ կարող բացատրութիւններ տալ, և որոնցից մի քայլ է միայն մնում մինչև մատնութիւն։

Ուստի վերջ եմ տալիս բանակռուին, յայտնելով միայն այսքանը, որ Երևանից ստացած հինգ հարիւր ր., որ յիշում է պ. Յ. Ղորղանեան, ծախսել եմ ոչ իմ պէտքերի վրա, ինչպէս կարելի է կարծել պ. Ղորղանեանի գրածից, այլ նոյն գործի վրա, որի համար ուղարկված էր փողը, և այդ արել եմ փողը ուղարկողի լիազօրութեամբ։

Տր. Յովհաննիսեան

(Հեռագրով)

Էջմիածին, հոկտեմբերի 21-ին

Շարունակում եմ կտրական կերպով պնդել, որ Խարկովի համալսարանի ուսանողներ կամ ազատ ունկնդիրներ, իբր թէ Գեանջումեան, Մարգարեան և Իվանով, որոնք նորից ստորագրել են «Մշակի» № 228-ում տպագրված յօդուածի տակ, հնարովի են։ Այդ կեղտոտ յօդուածների հեղինակն է անարժան քահանայ Հերթեցեանը։ Հակառակ իմ ցանկութեան դիմում եմ դատարանին։

Բաբգէն վարդապետ

Խմբ.—«Մշակի» յիշեալ համարում տպագրված նամակի առիթով արդէն խմբագրութիւնս յայտնել է իր կարծիքը № 229-ում։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիսի Հայոց Կենտրոնական Նպաստամատոյց յանձնաժողովը միջնորդութիւն էր յարուցել Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վօրօնցով-Դաշկովի առաջ՝ թոյլատրելու 100,000 պուդ ցորեն էժանացրած տարիֆով փոխադրելու Արմաւիր կայարանից Եւլախ և Գանձակ կայարանները և ընդունելու այդ բեռը ոչ հերթով։ Փոխարքայի յարուցած միջնորդութեան համաձայն, ֆինանսների մինիստրը թոյլատրել է ընդունել 50,000 պուդ ցորեն ոչ ըստ հերթին (այլապէս պէտք կը լինէր սպասել մինչև նոյեմբերի վերջը), իսկ էժանացրած տարիֆի մասին մերժել է։ Այս 50,000 պուդ ցորենը արդէն ճանապարհված է Արմաւիրից Եւլախ և նպաստամատոյց յանձնաժողովը կարգադրել է որտեղ որքան ուղարկել։ Մանրամասնութիւնները յաջորդ անգամ։

Աղէտեալների օգտին ստացանք. 1) Կարսից—Մանուկ Ղօնդախչեանի միջոցով Մինաս Մելիքեանի հարսանեաց հանդէսում ժողոված 18 ր. 5 կ., 2) Երևանցի Յարութիւն Շամխեանից 7 ր.։ 3) Պօստ-հեռագրատան մի քանի հայ ծառայողներից հաւաքած 9 ր. 50 կոպ.։

Ստացանք Գրիգորիս քահ. Երզնկեանցի կազմած հետևեալ գրքերը. 1) «Քրիստոնէական բարոյագիտութիւն», 136 երես, գինն է 50 կոպէկ, 2) «Աշխարհագրութիւն», տարրական դասընթացք, 143 երես, գինն է 60 կոպէկ։

Թիֆլիսի գեներալ-նահանգապետը տուգանքի է ենթարկել քաղաքի այն 22 կառապաններին (իւրաքանչիւրին 3 ր.), որոնք շրջել են քաղաքի փողոցները առանց լապտերների։ («Отг.»)

Թիֆլիսի գեն.-նահանգապետը տուգանքի է ենթարկել Ախալցխայում գտնվող «Лондонскіе номера» հիւրանոցի կառավարիչ Յակոբ Մէյտարջեանցին ոստիկանութեանը հիւրանոց եկողների և գնացողների անունները չը հաղորդելու պատճառով։

Մեզ խնդրում են հաղորդել հետևալը. «Յիշեցնում ենք իգական 3-րդ գիմնազիայի աշակերտուհիների ծնողներին, որ ծնողական շրջանի երկրորդ ընդհանուր ժողովը նշանակված է այսօր, հոկտեմբերի 22-ին, ցերեկվայ ժամը $11^1/_2$-ին յիշեալ գիմնազիայի շինութեան մէջ։ Ներկայ ժողովը, իբրև 2-րդ ժողով, օրինաւոր կը համարվի, անդամների թիւը որքան էլ որ լինի»։

Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է Ա. Ն. Մամուրովին հրատարակել Թիֆլիսում իր խմբագրութեամբ գեղարուեստական-երգիծաբանական ռուսերէն շաբաթաթերթ «Гроза» անունով։

Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է «Тифлисская Рѣчь» լրագրի խմբագիր Մ. Ա. Ջարաբին հրատարակել Թիֆլիսում, իր խմբագրութեամբ, քաղաքական, հասարակական և գրական ռուսերէն օրաթերթ «Кавказская Рѣчь» անունով։

Կիրակի, հոկտեմբերի 22-ին Կայսերական Կովկասեան բժշկական ընկերութեան շինութեան մէջ նշանակվում է դեղագործների Կովկասեան ընկերութեան անդամների հերթական ժողով հետևեալ ծրագրով. 1) Ընթացիկ գործեր, 2) Եակուբովիչի զեկուցումը «Լակտօբացիլլինը, իբրև սննդարական միջոց»։ Ժողովը հրապարակական չէ։ («Кавк.»)

Երէկ տեխնիքական մասնաժողովը հետազօտեց Ցիցիանովսկի վերելքը։ Այդ գծով անց կացրին էլէքտրաքարշի վագոնը 6 անգամ։ Քննութիւնը բաւարար հետևանք ունեցաւ։ Ի նկատի առնելով այդ գծի առանձնայատկութիւնը, որոշված է մի քանի օր զբաղվել վատմաններին սովորեցնելով երթևեկել այդ վերելքով և վագոնների երթևեկութիւնը բանալ հասարակութեան համար հոկտեմբերի 24-ին։ («Кавк.»)

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը թոյլատրել է արական և իգական սեռի երկսեռ ուսուցումը Վասիլևսկի կղզու չափահասների հանրակրթական դասընթացներում։ Առաջներում այդ բանը օրէնքի կողմից արգելված էր։

Տուրքերի ապառիկները Ռուսաստանում շատ դժուարութեամբ են հաւաքվում։ Ապառիկների ամենամեծ մասը վճարել է Վօլօգդայի նահանգը, որ հասնում է 56 տոկոսի։ Միւս նահանգներում տուրքերի մուտքը տատանվում է 35—23%-ի մէջև Ուֆիմի. նահանգը տուել է 15%, իսկ Նովգորոդինը՝ 8%։

Քիշնևից հաղորդում են «Рѣчь»-ին, որ հրէայ ազգաբնակութիւնը սարսափի մէջ է ընկել խուլիգանների սկսած պրովօկացիայի շնորհիւ։ Տեղական զօրանոցներում դարձեալ աւազակային թռուցիկներ են ցրել։ Թռուցիկները տպագրված են լաւ թղթի վրա, ոսկեզօծ շրջանակներով և ստորագրված է «ռուս ժողովրդի միութիւն»։

Մարդկային իրաւունքների պաշտպանութեան լիգայի անունից նախագահ Պրեսանսեն, ինչպէս տեղեկութիւն է ստացվել Մոսկվայում, դիմում է ֆրանսիական կառավարութեանը, միջնորդելու Բերեզովսկուն ներումն շնորհելու համար, որը 1861 թւին Բուլոնեան անտառում մահափորձ էր արել Ալէքսանդր II կայսեր կեանքի դէմ։ Բերեզովսկին արդէն 33 տարի է տաժանակիր աշխատանքի մէջ է վեանք վարում։ Լիգայի անդամները հանգանակութեամբ ժողովել են մի գումար, որը կարող է ապահովել ծերուկ Բերեզովսկու կեանքը, եթէ որ նա ներումն ստանալուց յետոյ վերադառնալու լինի Եւրոպա։

Լօնդօնի «Tribune» լրագրի մէջ, ինչպէս հեռագրում են «Р. С.»-ին, սկսել են լոյս տեսնել այն ռուսների անուանացուցակները, որոնք Ռուսաստանի զանազան ծայրերից իրանց համակրութիւնն են արտայայտում անգլիական պատգամաւորութեանը և անկեղծ ցաւ յայտնում այցելութիւնը չը կայանալու համար։

«Край»-ը հաղորդում է, որ ճապօնական կառավարութիւնը 700 մարդուց բաղկացած մի հսկայական արշաւախմբի է ձեռնարկել՝ Մանջուրիայի հարստութիւնները հետազօտելու համար։ «Մենք Մանջուրիային տիրում էինք 10 տարի շարունակ,—ասում է «Отголоски» լրագիրը, բայց և ոչ մի կարգին արշաւախումբ չը կազմեցինք»։ Խարբին են մեկնել շատ ճապօնացիներ իրանց ընտանիքներով, որոնք տարել են ահագին քանակութեամբ ապրանք։

Երկաթուղային բարձր վարչութիւնը հարց է յարուցել՝ վերացնել ժանդարմական հսկողութիւնը ռուս երկաթուղիների կայարաններից, օրինակ առնելով ամերիկական երկաթուղագծերը։ Ամերիկայում, այդ գործը մանրամասն մշակելուց յետոյ և ուսումնասիրելուց ժանդարմական հսկողութիւնը վերացնելու հարցը ներկայացվելու է բարձր ինստանցիային։

Ճապօնական «Asaki» լրագիրը հաղորդում է, որ Վլադիկավկազում 18-րդ բանկի (Vuhacdi Gruko) բաժանմունք է բացվում։ Դա կը լինի առաջին ճապօնական բանկը Ռուսաստանում։

Մոսկվայի նահանգի Վօլօկօլամսկ գաւառի զեմստվային ընտրութիւնների ժամանակ ազգաբնակութեան առաջադէմ դեմօկրատ խաւերը յաղթել են բէակցիօններին։ Ընտրվել են ի միջի այլոց 8 գիտակից գիւղացիներ։ Նահանգական ձայնաւորների ընտրութեան ժամանակ յաղթութիւնը աւելի զգալի է եղել։ Հներից մնացել է միայն Դ. Շիպովը, սևացել են նախկիններից կոմս Բօբրինսկին և իշխան Մեշչերսկին, որոնց փոխարէն ընտրվել են 2 գիւղացի։ Նոյեմբերին տեղի է ունենալու գաւառական վարչութեան ամբողջ կազմի ընտրութիւնը, և ինչպէս ասում են գիւղացի ձայնաւորները, վարչութիւնը լինելու է գիւղացիական։

«Сар. Дн.» լրագրի ասելով, Սարատովեան նահանգի ազնուականութեան ժողովում կազմվել է բաւականին բազմանդամ մի խմբակ, որը նպատակ ունի հարց զարթեցնել իրանց «ազնուազարմ» շարքերից 15 հոգու, որոնց թւին են պատկանում ի միջի այլոց իշխ. Ա. Ուխտոմսկի, Ս. Կոտլեարեվսկի, Մ. և Կ. Երմոլօֆներ, Մ. Բեզօբրազով, պ. Պօդեապօլսկի։

Պետերբուրգի քաղաքապետը ադմինիստրատիվ կարգով 2 ամսվայ կալանաւորութեան է ենթարկել տեղական համալսարանի ուսանող Եախոնտովին մի «օֆիցերի անպատւելու» համար։

Պետերբուրգի քաղաքապետի հոկտեմբերի 14-ի հրամանով տուգանքի են ենթարկել 160 կառապաններ 365 րուբլով, 87 դռնապաններ՝ 196 րուբլով։ Ուրիշ անձինք՝ 92 հոգի ենթարկվել են 4,505 րուբլի տուգանքի և 22 հոգի բանտարկութեան, որոնցից 63 հոգի ոստիկանական ծառայողներին անպատւելու համար։

Պետերբուրգի բարձրագոյն դպրոցների ուսանողների վրա գաղտնի հսկողութիւն է նշանակված։ Առանձին ուշադրութիւն են դարձնում ուսանողութեան ներկայացուցիչների վրա, որոնց ցուցակները բաժանված են ոստիկանական գործակալներին։ («Рѣчь»)

Իրկուտսկից «Рѣчь»-ին հաղորդում են, որ գեն. Ռեննենկամպֆը այնտեղ է գնացել։ Նրա համար մեծ դժուարութեամբ են կարողացել բնակարան գտնել, որովհետև բնակիչները և ոչ մի գնով չէին ուզում տալ։ Զարմանալին այն է, որ այդ բանում համամիտ գտնվեցին համարեա բոլոր ուղղութեան մարդիկ... վերջ ի վերջոյ, այն էլ խաբէութեամբ, բնակարան գտան, բայց մի այդպիսի մարդու հարևանութիւնից տանտէրը ստիպված է եղել փախչելու ուրիշ բնակարան։ Այդ զուտ անհատական բօյկօտի մասին զեկուցել են գեներալ-նահանգապետ Սելիվանովին։

Գեներալ-Լինեվիչի գործը անհետևանք թողնելու մասին տարածված լուրերը, «О. Б.»-ի ասելով, անհիմն է։ Ներկայումս նրա գործը գտնվում է զինուորական խորհրդի մասնաւոր առեխնում։

Կայսրութեան մէջ մասնաւոր անձանց միջոցներով վերջին ժամանակներս բացվել են. արական ուսումնարաններ՝ 51 և իգական՝ 159։ Նոր բացված միջնակարգ դպրոցների մեծ մասը գտնվում են հետևեալ քաղաքներում. Պետերբուրգում՝ 22, Մոսկվայում՝ 23, Օդեսսայում՝ 18 և Կիէվում՝ 13։ («О. Г.»)

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը մի զեկուցում է պատրաստում, որով այն կարծիքն է յայտնում, որ անհրաժեշտ է մի տարի էլ պահպանել այն կանոնները, որոնցով ներկայումս մի քանի նահանգապետներ վայելում են։ Մինիստրութիւնը անհրաժեշտ է համարում նոյնպէս պահպանել այն պարտադիր որոշումները, որ արել են մի քանի նահանգապետներ զէնքեր պահելու մասին, սկսած 3 ամսից մինչև մի տարի ժամանակով։ («Рѣчь»)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

Ենա, 15 հոկտեմբերի

Բաւականին ժամանակ է, ինչ կայսր Վիլհէլմ Բ-ի սիրող ու ղեկաւոր ծնված, «նաւատորմիղը զօրեղացնելու» պլանը բայխստագի նիստերում անցաւ և կատարելիք օրէնքների շրջանը մտաւ։ Հեշտ է անպայման միապետականների մի սիրուն խաղով ստեղծագործել այդպիսի մեծ և հսկայական ծախքեր պահանջող գործի մի պլան, սակայն դժուար է նրան կեանք տալը, իրական հողի վրա դնելը, քանի որ նրան յաջորդելու են նոյնպիսի մեծ դժբաղդութիւններ հասարակութեան համար։ Դժբաղդութիւնների շարանի առաջին աստիճանները արդէն երևացել են։

—Նաւատորմը ուժեղացնելու պլանի ընդունելութեանը տրամաբանօրէն յաջորդեց հարկերի բարձրացումը այն չափի, որ դրանից հաւաքվածով կարելի լինէր հոգալ նոր, Գերմանիայի փառքը բարձրացնող նաւերի ծախսերը. հսկայական, մօտ 300 միլ. մարկ է այդ ծախքերը, ուրեմն և զգալի պէտք է լինէր հարկերի աւելացման չափը, որը ճնշիչ նշանակութիւն ունեցաւ և ունի մանաւանդ չքաւոր դասակարգերի համար և որին նոյնպիսի տրամաբանական պատճառաբանութեամբ հետևում են օր օրի վրա բազմացող գործադուլները և մասսայական բողոքները տէրութեան աշտարակների դէմ։

Այս իրողութիւնը թև ու թիկունք է տալիս սօց.-դեմօկրատների պրօպագանդիային, նրան փաստեր տալիս տէրութեան վատ արարքները ապացուցելու համար։ Մամուլի, ժողովների միջոցով, թռուցիկներով տարածում են դժգոհութիւն հասարակութեան լայն խաւերի մէջ։ Ահա ուր պէտք է գտնել գերմանական սօցիալ-դեմօկրատիայի ոյժը և ձայնատուների այն մեծ քանակը, որ նրան պատիւ բերել կարող է։ Այս փաստը խոստովանում են և շատ կօնսերվատիվ թերթեր։

Ուրիշ կերպ էլ լինել չէր կարող։

Բանւորների վարձագին չափը մնացել է ինչպէս անցեալում, երբ այդ քանակը գոնէ նրանց ամենաանհրաժեշտ ծախսերը հոգալ կարող էր. այժմ հանգամանքները փոխված են, այն ինչ վարձագինը մնացել է հնի պէս։ Հարկերի աւելացումը նոյնիսկ ամենաանհրաժեշտ նիւթերի վրա, սահմանների փակելը օտար երկիրների անասունների մուծման առաջ առաջացրել է ամբողջ Գերմանիայում մսի և առհասարակ ուտելեղէնների անօրինակ թանգութիւն, որից տուժում են չքաւոր դասակարգերը։

«Fleischnot» (մսի պակասութիւնը, կարիքը) մամուլին, հասարակութեանը մտահոգութիւն պատճառող և զբաղեցնող ամենակարևոր իրողութիւններից մէկն է։

Գոյութիւնը պահպանելու ամենաանհրաժեշտ նիւթերի թանգացման այս ժամանակ, ինչպէս ասացինք, բանւորութեան վարձագինը մնացել է անփոփոխ, մի դրութիւն, որը երկար շարունակվել չէր կարող։ Հաւաքված դժգոհութիւնը պէտք է գործադուլների միջոցով արտայայտվէր, և այդպէս էլ եղաւ։

Գերմանիայում եղող բազմաթիւ մեծ ու փոքր գործադուլներից և նման շարժումներից ամենաաչքի ընկնողը լեռնային բանւորներ...

[illegible]

Գ. Էդիլեան

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

20 հոկտեմբերի

[illegible]

...նակը բերել 350 հոգու համար։—Քաղաքապետի համալսարանի գործերի մէջ միջամտելու մասին տարածված լուրերը ուղիղ չեն։ Պրոֆեսորների խորհուրդը հաւատացած է, որ կոնֆլիկտը առանց որեւ է միջնադէպքի կանցկենայ։

ՄՕՍԿՎԱ, 20 հոկտ.։ Ժողովրդական ազատութեան ուսանողական ֆրակցիան մերժեց երեք օրով գործադուլի առաջարկը, ժամանիշ անելով, որ ժողովի վճիռը գործադուլի մասին պարտաւորեցուցիչ չէ, որպէս անօրինակ եւ աննպատակ, որը բղխում է 600 հոգու կողմից, այն ինչ 9000 ուսանողների կողմից չեն կարող կարգադրութիւններ անել. բացի դրանից ժողովում տեղի են ունեցել կանոնների խախտումները։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 հոկտեմբերի։ Ներքին գործերի մինիստրը առաջարկեց քաղաքային ինքնավարութեան ընտրողների ցուցակը կազմելու ժամանակ հետեւել, որ բանւորները չը մտնեն ընտրողական ցուցակների մէջ, որպէս բնակարան ունեցողների իրաւունքների հիման վրա։

Պետերբուրգի գաւառի նորակոչների զինւորագրութիւնը վերջացաւ։ Զինւորակոչութիւնը անցաւ խաղաղ կերպով։ Զը ներկայանալու ոչ մի դէպք չը պատահեց։

ՎԻԵՆՆԱ, 20 հոկտեմբերի։ Երեկոյեան ժամը վեցին Թոքերի բորբոքումից վախճանվեց Հէրցոգ Օտտօնը։

ՏԱՄԲՈՎ, 20 հոկտ.։ Երեկոյեան չորս չարագործներ մտան սեմինարիայի տնտեսական մասի կառավարչի բնակարանը, կապոտեցին նրան եւ խլելով 2000 րուբլի անյայտացան։

21 հոկտեմբերի

ՊԱՐԻԶ, 20 հոկտեմբերի։ Մինիստրների խորհուրդը սինդիկատների իրաւունքների հարցը քննութեան ենթարկեց։ Սինդիկատների իրաւունքները կաւելանան։ Սինդիկատների պաշտօնեաների հարցի առիթով վճռվեց մտցնել մի օրինագիծ, որը ապահովէ նրանց միութիւնների իրաւունքները, բացառութեամբ գործադուլների իրաւունքի։ Կլէմանսօն այսօր վերջնականապէս կը խմբագրի մինիստրների դեկլարացիան, որը կը կարդացվի սենատում և պատգամաւորների պալատում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 հոկտեմբերի։ Շլիսսէլբուրգսկի ճեմելիքում երեք զինված չարագործներ կողոպտեցին արքունական գինետունը։ Կողոպտիչներից մէկը, ոստիկաններից վիրաւորվելով—կալանաւորվեց։ Նա յանձնվեց զինւորական-դաշտային դատարանին։

ՄՕՍԿՎԱ, 20 հոկտեմբերի։ Համալսարանի դռան վրա կախված է մի յայտարարութիւն, որի մէջ ասվում է, որ ռէկտորի թոյլատւութեամբ դասախօսութիւններին գրվելը և դոկումենտներ ստանալը ընդունվում է ամեն օր ժամը 11-ից մինչև 2-ը։ Սահմանադրական-դեմօկրատական կուսակցութեան ներկայացուցիչները՝ ճեմարանական ուսանողները վճռեցին ամեն մի միջոց գործ դնեն, որպէս զի համալսարանը շուտով բացվի։ Ուսանողները ագիտացիա են անում համալսարանը բանալու համար և մտադիր են մի շարք միջոցներ ձեռք առնել ընդհարումների և բարդութիւնների դէմ, որոնք կարող են համալսարանը փակվելու վտանգին ենթարկել։

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ, 20 հոկտեմբերի։ Բէալիստ Պաշկօվսկին, որը ռէալական ուսումնարանի դրամաձապանի կողոպտման մէջ մեղադրվելով կալանաւորվեց, հրաժարվեց յայտնել իր համախոհների անունները։ Պաշկօվսկին բռնվեց կառապանի ցուցմունքով. նրա մօտ գտնվեց 1315 րուբլի և բրաունինգ։

ՏԱՆԺԵՐ, 20 հոկտեմբերի։ Դիպլօմատիկական կազմը յայտնեց, որ Մարոկկոյի կառավարութիւնը եւրոպացիներին կարգին չէ պահպանում։

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ, 20 հոկտեմբերի։ Առաւօտեան ռէալական ուսումնարանի դիւանատան մէջ կողոպտվեց գրագիրը։ Խլված է ծառայողների ամբողջ ռոճիկը 4000 րուբլի։ Կողոպտիչներից մէկը, բռնվելով իմացվեց, որ նա ուսումնարանի աշակերտներից մէկն է. Նրա մօտ գտնվեց փողերի մի մասը, մնացածը գտնելու համար միջոցներ են ձեռք առնվել։

ԻՎԱՆՕ-ՎՕԶՆԷՍԷՆՍԿ, 20 հոկտեմբերի։ Սօցիալ-յեղափոխականների խորհրդի անդամ մեշչանին Բաչմակովի ձեռքով սպանվեց լրտես Լէբէդեվը։ Բաշմակովը կալանաւորվեց։

ԴԻՒՍՍԷԼԴՕՐՖ, 20 հոկտեմբերի։ Դատաստանական պալատը սօցիալ-դեմօկրատական «Ֆօլկս Ցայտունգ» լրագրի խմբագրին դատապարտեց երկու ամսվայ բանտարկ. թեան՝ պրուսական լանդտախին վիրաւորելու համար։

ԼՕՆԴՕՆ, 20 հոկտեմբերի։ Թագաւորը Մեծ Բրիտանիայի հիւպատոս Ուրկվարդին շնորհեց Ալբերտի շքանշանը Բագուի անկարգութիւնների ժամանակ 4 անգլիացիներին ազատելու համար։

ՎԱՐՇԱՒԱ, 20 հոկտեմբերի։ Մի խումբ մարդիկ կրակեցին կառքով անցող գնդապետ Պուխլօվսկու վրա, որը նահանգական ժանդարմիական վարչութեան պետի պաշտօնն է վարում։ Գնդապետը անվնաս է. Նրան ուղեկցող ունտէր-օֆիցէրը թեթև վիրաւորվեց։ Պահակի երևալուն պէս չարագործները անյայտացան։ Հարևան տներում կասկածով կալանաւորվեցին երեք հոգի. Նրանցից մէկը ճանաչվեց։

ԼՕՆԴՕՆ, 20 հոկտեմբերի։ Իրլանդիայում, Հալվում, պարլամենտի նախնական լրացուցիչ ընտրութիւնների ժամանակ տեղի ունեցան լուրջ անկարգութիւններ։ Կռվի ժամանակ գործ դրվեցին փայտեր և քարեր։ Զինւորների կանայք, իրանց հակառակորդների վրա նետվում էին ձկներ։ 200 ոստիկաններ միայն 45 րօպէից յետոյ վերականգնեցին կարգը. 40 հոգի ստացան լուրջ ջարդվածքներ։

ՕԴԵՍՍԱ, 20 հոկտեմբերի։ Դատաստանական պալատի քննիչը Սենատի կողմից ստացաւ մի ուկազ, որով համաձայն Օդեսսայի նախկին քաղաքապետ Նէյդգարդտի ցուցմունքների առաջարկվում է քաղաքային ծառայողների ամբողջ կազմը պատասխանատւութեան ենթարկել՝ անցեալ տարի աշնանը քաղաքագլխի հետ միասին յեղափոխական ընկերութիւնների պատգամաւորների հետ միասին ժողով անելու համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 հոկտեմբերի։ (Պաշտօնական)։ Տեղական տնտեսութեան գործերի գլխաւոր վարչութիւնը ներքին գործերի մինիստրի հրամանով, նահանգապետներին ուղարկել է, Պետերբուրգի նահանգապետի հրահանգագիրը՝ ուղղված զեմստվային վարչութիւններին և զեմստվային պետերին, որի մէջ ի միջի այլոց ասված է, որ մի շարք և յաճախակի դէպքերում գիւղացիական ազգաբնակութեան հարկերը և տուրքերը չը վճարելու առիթով արած եռանդուն ջանքերը, սպառնում են նրան աղքատութեան տանել։ Ժողովրդի թշնամիները աշխատում են հաւատացնել ազգաբնակութեան, որ նրանից հաւաքում են աւելի (?) քան հարկաւոր է, որ իբր թէ փողերը ծախսվում են ոչ նրա օգտին, այլ զանազան պէտքերի համար։ Յեղափոխական այդ ագիտացիան արդարև ազդեցութիւն է գործում մասսաների վրա։ Յիշեալ հրահանգը պարտաւորեցնում է իշխանութիւնների ներկայացուցիչներին՝ ազգաբնակութեան բացատրել գործերի իսկական էութիւնը, հասկացնել, որ գիւղացիներից հաւաքված հարկերը ոչ միայն չեն ծախսվում նրանց անպէտք անտեսութիւնների համար և ոչ միայն այդ հարկերը յետ են վերադարձնվում որպէս ծախսեր ուսումնարանների, բժշկական և ճանապարհների գործերի համար, այլ նրանց կաբիքների և տնտեսութիւնների համար ծախսվում են հարկերի մեծ մասը, որ գիւղացիներից չէ հաւաքվում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 հոկտեմբերի։ Լեհական Թագաւորութեան մէջ փոխարքայութիւն հաստատելու մասին տարածված լուրերը ոչ մի հիմք չունեն։ Բարձրագոյն թոյլատրված է կանանց լեզուներից դաս տալ միջնակարգ դպրոցներում ոչ միայն փոքր, այլ և բարձր դասարաններում։ Լրագիրների հաղորդած այն լուրերը, որ իբր թէ Օխտէնսկի վառօդային պահեստներից կեղծ օրդէրի միջոցով տարված են 40 պուդ վառօդ եւ պրօկսէլեան սրեր, ոչ մի հիմք չունեն։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերի

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) միզասեռ. հ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վիրաբուժու. լին։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ի. Կ. ԳՋԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Ա. Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Գ. Ե. Գուրգենով—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութեան։

Ա. Մ. ՓՈՂԻՆՕՎ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց և ծաղկահատ.։

Խ. Գ. ԱՐԵՍԱՆՑ—7—7½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։ Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (գօնսուլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ՝ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Մ. Գ. Զախարբէգեանց

ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ՋՂԱՅԻՆ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւնը { առաւ. 10—12 ժ. / երեկոյեան 6—7 ժ.

Տէլէֆօն № 1087

Սօլօլակ, Լերմոնտովսկայա փող., 16.

(ա. օ.) 35—150

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Մասնագէտ ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւններ։ Ընդունելութիւնը ամեն օր 12—1 ժ. առաւ. և 5—6 երեկ.

Միխայլովսկի պր. տ. Ճավճավաձէի № 36

(կ.չ.ու.) 67—100

ԲԺԻՇԿ

Լեւոն Օհանջանեան

Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.։ Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.։ Հասցէն անկիւն Գօլովինսկի պրօսպէկտի և Կադետսկայա փողոցի, տուն Թամամշեանի։ Մուտքը Կադետսկի փողոցից № 2.

(ա. օ.) 262—300

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Կ. ԿԷՕՆԺԵԱՆ

Ընդունում է բերանի և ատամների հիւանդութիւն ունեցողներին. պատրաստում է արուեստական ատամներ, քիմք, քիթ և անդամահատված ծնօտների պրօթէզներ։

Ընդունելութեան ժամերը 9—2 առաւօտեան և 4—6 երեկոյեան։

Հասցէն՝ Վանքի և Բարօնսկի փողոցների անկիւն № 10։ (ա.օ.) 29—30

ԲԺԻՇԿ

Ա. Միխիթարեանց

Մասնագէտ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 10—12, երեկոյեան 6—8։ Կանանց համար 12—1 ժամը։

Սօլօլակ, անկիւն Բէհբութեան և Պասկեվիչի փողոցների,, № 33/15։

(ա. օ.) 37—100

ՀՐԱՒԷՐ

Խոնարհաբար խնդրում եմ ս. Նշանի եկեղեցու ծխականներին շնորհ բերել կիրակի, հոկտեմբերի 22-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, ծխականների երրորդ և վերջին ժողովում, ուր պէտք է քննվեն ուսումնարանի և եկեղեցու վերաբերեալ գործերը։

Յարգանօք երէցփոխ՝ Գ. Տէր-Զանեանց

(ու. շ.) 1—2

Լոյս տեսաւ

Ա. ՋԱՆԵԱՆԻ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գինն է 10 կոպ.։ Դիմել՝ գրավաճառներին։

5—10

«ԳՈՒՏՏԷՆԲԵՐԳ» ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ

Յայտարարում է, որ տպագրութեան յանձնվեց և շուտով լոյս կը տեսնի պ. Սեդրակ Մանդինեանի «Русская Хрестоматія для армянъ» ա. գիրքը, դասաւանդութեան բացատրութիւններով։

3—3

Թիֆլիսի երկրորդ կարգի մի

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ,

որը վերջին անաջող դէպքերի պատճառով վերջ տուեց իր առեւտուրին, խնդրում է պաշտօն գործակատարի կամ կասսիրի։ Հասցէն խնդրում է թողնել՝ карвансарай Тамамшева № 42, Ա. Մատինեանի մօտ։

(կ. ե.) 2—2

ԻՄ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՄԲ

լոյս են տեսել

կրօնի հետեւեալ դասագրքերը.

Աշակերտական բաժին

1) Դասատետր կրօն՝ ա. տարի	25 կ.	25%	
2) » » բ. »	20 կ.	20% զեղչ	
3) » » գ. »	30 կ.		
4) Հին-ուխտ	35 կ.		
5) Նոր-ուխտ	40 կ.		
6) Գործք առաքելոց	40 կ.		

Ուսուցչական բաժին

1) Մեթոդիկայ Հին-ուխտի	1 ր. 75 կ.	35% զեղչ
2) » Նոր-ուխտի	2 ր. 5 կ.	
3) Ուսուցումն քր. կրօնի Դ.	1 ր. 50 կ.	
4) » » » Ե.	— 50 կ.	
5) Տասն պատուիրան	— 50 կ.	

Ցանկացողները կարող են դիմել՝

1) Սահակ քահ. Սահակեանցին, Комерч. училище.

2) «Գուտենբերգ» գրավաճառանոց.

3) Կենտրոնական գրավաճառանոց (центральная).

Ինձ դիմողները ստանում են վերոյիշեալ տոկոսը։

Սահակ քահ. Սահակեանց

(ե. հ. շ.) 15—20

Լոյս տեսաւ

Հայկ Տէր-Աստուածատրեանցի

Հայ վաճառականութիւնը Ռուսիայում

Գինը 50 կոպ.

Դիմել՝ Թիֆլիսի գրավաճառներին և կամ Тифлисъ, Айку Теръ-Аствацатряну, Панасевича улица № 1.

Հեղինակին դիմողը ճանապարհածախս չէ վճարում։

1—4

„Գուտտենբերգ“

գրավաճառանոցում վաճառվում են հետեւեալ գրքերը.

Կարլ Կաուցկի «Ազգային հարցը Ռուսաստանում», Թարգմ. Գ. Խաժակի	3 կ.
Յ. Եսայեանի «Հայ կորիճները», պատկեր հայ-թուրքական կռիւներից	7 կ.
Լ. Մանուէլեանի «Վերածնւածը» դրամա երեք գործողութեամբ	35 կ.
Ս Հայկունի «Յուսէփի ազգատոհմ և տարօրինակ աւազակ Արրիօմ, Տրապիզոնի հայ գիւղերու մէջ 1795—1840	20 կ.
«Մանկական երգարան մասն Ա. (Յաւելուած ս. պատարագի երգեր և այլ մանկական ոտանաւորներ)	20 կ.
Ի. Միրզաբեանի «Զոհան Շահ և Նազանի խանում»	25 կ.
Լ. Կրժիվիցկիյ «Ի՞նչպէս են ծնունդ առնում գաղափարները» Թարգմ. ռուս.	10 կ.
Վ. Բրակէ «Կորչին Սօցիալ-Դէմօկրատները» Թարգմ.	10 կ.
Ատրպետի «Իմամաթ» պատմական հետազօտութիւն	1 ր.
Գ. Անանեանի «Կորածները» պիէս 5 գործողութեամբ.	40 կ.
Ի. Միրզաբեանի «Ախ իմ դարդեր»	10 կ.
Ա. Ջանեան «Անհատականութիւն»	10 կ.
Պերնշտեյն «Ազգային հարցը և սօցիալ-դեմօկրատները» Թարգմ. ռուս. Գ. Պ.	5 կ.
Ա. Աբեղեանի «Դեմօկրատիական ընտրութիւններ»	12 կ.
Ն. Կարանով «Հողային հարցը նոր Զելանդիայում»	2 կ.
Շ.—Սիմոն «Ուղեցոյց տարրական ձայնագրութեան»	40 կ.
Խան.-Ազատի «Ինչպէս պէտք է կազմել սահմանադրութիւնը»	10 կ.
Ս. Բուսով «Զւիցերիա ազատ ժողովրդական հանրապետութիւն» Թարգմ. Ա. Տէր-Անանեան	15 կ.
Պ. Գայֆէճեանի «Հովիկ» (արձակ բանաստեղծութիւններ)	8 կ.
Ա. Արովեանի «Պատկերներ» (գիւղական կեանքից)	30 կ.
Վ. Հիւգօյի «Լրտես» Թարգմ. Ա. Տէր-Առաքելեանցի	10 կ.
Մ. Մանուէլեանի «Պատմուածքներ»	5 կ.
Պ. Գայֆէճեանի «Արեան վրէժ»	5 կ.
Գ. Աղաջանեանի «Էս էլ քեզ հինգ ու խաչ» մանկական կատակ. երկու պատ.	20 կ.
Վ. Լիբկնեխտ «Երկու աշխարհ» Թարգմ. ռուս. Հ. Յով.	15 կ.
Ժան-Ժօրէս «Բուրժուական սեփականութիւն և նրա ապագայ գրաւումը»	5 կ.
Ի. Նովոտորժսկի «Ի՞նչ է իրաւական պետութիւն» Թարգմ. Ա. Աբ.	15 կ.
Ս. Շահումեան «Ազգային հարցը և սօցիալ-դեմօկրատիան»	10 կ.
Ա. Ջանեան «Բանաստեղծ». I պ.	8 կ.
Կ. Պրամպօլինի «Գիւղացիներին» Թարգմ. Տիկ. Հրանույշ	5 կ.
«Նախագիծ կանոնագրութեան և ծրագիր հայոց եկեղ. տարրական դպրոց.	30 կ.
Գ. Կլդիաշվիլի «Ծխականների մէջ» (պատկեր գիւղական կեանքից) հեղինակի պատկերով և ինքնակենսագրութեամբ Թարգմ. Ղ. Կ.	10 կ.
Յ. Աղաբաբեան «Չալօի էգը», պատմուածք մանուկների համար (3 պատկ.)	3 կ.
Լ. Լազեանի «Ընկեր» պատմուածք	15 կ.
Գ. Վանցեանի «Գրական ուղղագրութիւն»	5 կ.
Ն. Մառ «Համառօտ ցուցակ Անւոյ Հայաստանի (նկարներով)	40 կ.
Ե. Թոփչեանի «Արեւմտահայ սակական միութիւններ»	15 կ.

Դիմել՝ Книжный магазинъ «Гуттенбергъ».

ԸՆՏԻՐ ԸՆԹԵՐՑԱՆԵԼԻ

ԳՐՔՈՅԿՆԵՐ

1. «Սիրտ» գրքից 9 պատմ.	գերման.		40 կ.
2. Ժամանակը ոսկի	պատկեր.		40 »
3. Քաջ Աղասի			25 »
4. Սասունցի Ցմնան	պատմ.		30 »
5. Խուլ Խաչիկ	վէպիկներ		25 »
6. Ծովինար			20 »
7. Շէն Թագաւորի աղջիկ			20 »
8. Երկու աղբերացեղ.			30 »
9. Աստուած աղքատի կերպում			20 »
10. Անմեռ աշխարհ			8 »
11. Հէքիաթներ			30 »
12. Աստուած չը ճանաչող	պատկեր.		10 »
13. Գալօ Ափօ և Խաչան			12 »
14. Երկասիրութիւններ ա. կապուկ			50 »

Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին, գումարով ցանկացողները իրան՝ Քամալեանց Ս.-ին, Ներսիսեան դպրոց։ (չ. ու. կ.) 10—20

ՀՐԱՒԷՐ

Թեմական առեանի կարգադրութեան համաձայն, որոշված է Կուկիոյ Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցու նոր երեսփոխանի ընտրութիւն կատարել հանգուցեալ Նիկողայոս Գրիգորեանցի փոխարէն։

Ուստի յիշեալ եկեղեցու յարգոյ ծխականները ամսիս 22-ին, կիրակի օրը, ժամը 12-ին ս. պատարագից յետոյ հրաւիրվում են նոյն եկեղեցին, կատարելու յիշեալ ընտրութիւնը։

Գործակալ՝

Յովհաննէս աւ. քահ. Մարտիրոսեանց

հ. կ. 2—2

Դիլիջանակի (Լոռուայ գաւառ), Ղշլաղի, Դսեղի և Լաղօղաղի համար

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ

Դիմել՝ Ներսիսեան դպրոց, Միութեան խորհրդին։ 3—3

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային գնացքների երթեւեկութիւնը)

(Ժամերը հաշւած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի միջինը Թիֆլիսի ժամանակով).

	Պօստային	Մարդատար	Արագ	Ապրան. գ.
Բագուից դուրս գալը	4 ժ. 53 ր. ցեր.	11 ժ. 03 ր. ցեր.	12 ժ. 20 ր. գիշ.	4 ժ. 03 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնելը	11 » 26 » »	5 ժ. 25 ր. առ.	1 ժ. 30 ր. գիշ.	9 ժ. 37 ր. երեկ.
Թիֆլիսից դուրս գնալը	12 » 26 » »	6 ժ. 01 ր. առ.	—	—
(Թիֆլիսի ժամանակով)	1 » 24 » »	6 ժ. 59 ր. առ.	—	—
Բաթում հասնելը	1 » 38 ր. գիշ.	7 ժ. 07 ր. եր.	—	—
Բաթումից դուրս գալը	5 » 22 » »	5 ժ. 24 ր. ցեր.	—	—
Թիֆլիս հասնելը	6 » 11 ր. եր.	6 ժ. 39 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսից դուրս գալը	6 » 58 » »	7 ժ. 37 ր. առ.	5 ժ. 35 ր. ցեր.	10 ժ. 40 ր. գիշ.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	7 » 56 » »	8 ժ. 35 ր. առ.	6 ժ. 33 ր. ցեր.	11 ժ. 38 ր. գիշ.
Բագու հասնելը	1 » 20 ր. ցեր.	12 ժ. 42 ր. գիշ.	8 ժ. 18 ր. առ.	3 ժ. 55 ր. ցեր.
Երեւանից դուրս գալը	12 » 02 » »	—	—	11 ժ. 26 ր. գիշ.
Կարսից » »	3 » 57 » »	—	—	3 ժ. 15 ր. գիշ.
Ալէքսանդրապոլից դուրս գալը	7 » 38 » եր.	—	—	7 ժ. 06 ր. առ.
Թիֆլիս հասնելը	5 » 06 » առ.	—	—	4 ժ. 49 ր. ցեր.
Թիֆլիսից դուրս գալը	11 » 12 » գիշ.	—	—	3 ժ. 25 ր. ցեր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12 » 10 » »	—	—	4 ժ. 23 ր. ցեր.
Ալէքսանդրապոլից դուրս գալը	10 » 30 » առ.	—	—	2 ժ. 47 ր. գիշ.
Երեւան հասնելը	1 » 55 » ցեր.	—	—	6 ժ. 10 ր. գիշ.
Կարս հասնելը)	4 » 23 » »	—	—	8 ժ. 48 ր. առ.

ՀՐԱՒԷՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

ԿԱՊԻՏԱԼ

ՀԱՏՈՐ I

այերէն լիակատար թարգմանութեամբ եւ հրատարակութեամբ Ստրասբուրգի համալսարանի պետակ. եւ իրաւաբ. գիտութիւնների դօկտոր

ԱԻԵՏԻՔ ԱՐԱՍԽԱՆԵԱՆՑԻ.

Պիտի սկսի տպագրել առաջիկայ յունվար ամսից։

Թարգմանութիւն գերմաներէն բնագրից, որը կազմում է մօտ 800 խիտ տպած մեծադիր էջեր՝ բազմաթիւ և մեծածաւալ ծանօթութիւններով և Մարքսի ու Էնգելսի չորս յառաջաբաններով։

Հատորը լոյս է տեսնելու 7 պրակներով՝ համեմատ հատուածների թւին, որոնց խորագրերն են՝

I—Ապրանք և փող (3 գլուխ), II—Փողի կապիտալ դառնալը (4 գլ.), III—Բացարձակ աւել-արժէքի արտադրութիւն (5 գլ.), IV—Յարաբերական աւել-արժէքի արտադրութիւն (4 գլ.), V—Բացարձակ ու յարաբերական աւել-արժէքի արտադրութիւն (3 գլ.), VI—Աշխատանքի վարձը (4 գլ.), VII—Կապիտալի կուտակման պրօցէսը (5 գլ.)։

Ծանօթ. Գիրքը, բացի թէօրիական նուրբ անալիզներից, պարունակում է նաև տնտեսական զարգացման տեսութիւններ՝ գլխաւորապէս անգլիական կեանքից, որպէս տնտեսապէս ամենազարգացած երկրից։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՎՃԱՐՆ է 3 րուբլի 50 կոպ. (=9 ֆրանկ) պօստի ծախքով միասին՝ այժմեանից մինչև առաջիկայ դեկտեմբերի վերջը բաժանորդ գրուածների և գինը վճարածների համար։ Գիրքը լոյս տեսնելուց յետոյ՝ գինը զգալապէս կը բարձրացվի։

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝ Тифлисъ, книжная торговля «Гуттенбергъ» կամ հրատարակչին՝ Тифлисъ, А. М. Арасханянцу, Кадетскій пер. 11; Արտասահմանից՝ Tifliis (Russie, Caucase), Librairie «Guttenberg» և կամ Tiflis, A. M. Araskhaniantz, Kadetsk péréoulok 11.

Ամեն բաժանորդ՝ թէ Թիֆլիսից և թէ այլ տեղերից՝ կը ստանայ անդորրագիր։

(կ. հ.) 14—20

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

3 ՐՈՒԲԼԻ „ՈԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ“ 3 ՐՈՒԲԼԻ

պատկերի երկրորդ էժանագին հրատարակութիւնը,

որի միակ նպատակն է հնարաւորութիւն տալ իւրաքանչիւր հայի ունենալ այդ ազգային նուիրական յիշատակը։

Ի նկատի ունենալով, որ այս նպատակին հասնելու գլխաւոր պայմանն է գնի էժանութիւնը, բացի այն, որ առաջի հրատարակութիւնից մնացած քարերը բաւականին էժանացնում են այս հրատարակութիւնը—վճռեցի բացառապէս միայն ինքս վաճառել և այն 25—30% օգուտը, որ պէտք է ստանային վաճառականները, զեղչել նախկին (5 րուբ.) գնից և այսպիսով հասցնել գինը մինիմումի՝ այն է

3 րուբլի ճանապարհածախսով։

Ինձ մօտ վաճառվում է նոյնպէս արծաթից շինված

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՕՇՄԸ,

որպէս զարդ ժամացոյցի շղթայից կախելու համար.

Գինն է 3 րուբլի ճանապարհածախսով։

Առանց կանխավճարի չէ ուղարկվում։

Դիմել՝ Тифлисъ, Веляминовская 24, В. Варданяну.

3 ՐՈՒԲԼԻ 3 ՐՈՒԲԼԻ

(ե. հ.կ.) 6—10

Գանձակում տեղի ունեցած ընդհարումների պատճառով ես տեղափոխեցի իմ կենտրոնական ՀԻՒՐԱՆՈՑԸ շքեղ կահկարասիներով Թիֆլիս, Պուշկինսկի փողոցի վրա № 23, պրավօսլավնի հոգևոր սեմինարիայի դիմաց

„ՆՈՄԵՐԱ ՑԵՆՏՐԱԼ“

մականունով։ Գները 70 կոպէկից մինչև 2 րուբլի։ Ամսական ցանկացողների հետ առանձին պայմաններով։

Ալէքսանդր Ցարութինով

(հ. կ. ե.) 23—100

Մեզ մօտ վաճառվում են՝

„ԱՐԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ“

ժողովածու

ՍՏ. ՄԵԼԻՔ-ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆԻ

Գինն է 60 կոպ.։

«ՅԱՌԱՋԻ» և «ԿԵԱՆՔԻ» հրատարակութեամբ լոյս տեսած գրքոյկների բոլոր համարները։ Հասցէն՝ Баку, Книжная торговля Т. А. Бунятянца рядомъ съ армянской церковью.

Բագուի «ՄՇԱԿԻ» բաժանորդներից նրանք, որոնք ուզում են գրվել, կամ հասցէն փոխել, խնդրում ենք դիմել մեզ վերոյիշեալ հասցէով։ 3—3

Լոյս տեսաւ

ՋԷՄՍ ՄՈՐԻԷՐԻ

ՀԱՋԻ ԲԱԲԱՅԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻԱՅՈՒՄ

վէպ պարսկական կեանքից

հատոր երկրորդ

(320 երես)

ԳԻՆՆ Է 1 Ր. 50 Կ.

«Հաջի Բաբայի» երկու հատորի գինն է 3 ր. 50 կոպ (720 երես)։ «Մուրճի» տարեկան բաժանորդները ճանապարհածախս չեն վճարում և 2 հատորի համար ուղարկում են միայն 2 րուբլի։

9—10

Ընդունում եմ

Ռիգա քաղաքում ներկայացուցիչ լինել զանազան առևտրական տների, տալիս եմ տեղեկութիւն և կատարում եմ ամեն տեսակ յանձնարարութիւններ։

К. Б. Поповъ. Рига, Школьная, д. № 13, кв. 18։ (կ) 2—3

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

ընտանիքի տէր, փնտռում է կանտօրշչիկի, պրիկաշչիկի կամ թէ գրագրի

ՊԱՇՏՕՆ

Ունի լաւ երաշխաւորներ. դիմել՝ 1-ая Гончарная № 5, Теръ-Багдасарянцу.

(ե.հ.կ.) 1—5

Վօկզալի դիմաց «Востокъ» հիւրանոցի կողքին գտնվող Նիկոլայ Յարութիւնեանի

ԽԱՐԱՉԻ արհեստանոցում

հարկաւոր են

խարազի բանւոր և ակէլէշէիկ։

Ցանկացողները դիմեն վերոյիշեալ հասցէով։

2—3

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁՈՒՀԻ

Ա. Վ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Ընդունում է դիմողներին

Հասցէն՝ Орловская 5. 2—5

Պ. Ե. ԱԻՍԱՐԳԻՍՕՎԻ

ԱՅԳԵՏՆԿԱՐԱՆԸ

բաց է թողնում պտղատու ծառեր արտասահմանեան, ռուսաց և կովկասեան տեսակի։ Հասցէն՝ կայարան Սկրա (ст. Скра зак. ж. д. Авсаркисову։ Կատալօգը ուղարկվում է ձրի։

7—10

Ժողովեցէք ամեն տեսակ ոսկրներ և վաճառեցէք

Եկատերինօդարում գտնվող «Կուբանեան ոսկրմնածագործ ընկերութիւն»-ը պատիւ ունի յայտնել ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ նա Թիֆլիսում բացել է մի պահեստ գնելու ամեն տեսակի ոսկրներ. կը գնվի անսահմանափակ չափով։ Տեղեկութիւնների համար դիմել՝ Միքայէլեան փողոց, իշխան Վօրօնցօվի արձանի դիմաց, Յարութիւն Զալախեանի փուռը։

Պահեստը գտնվում է Հաւլաբարում՝ կախեթինսկի փողոց № 75։

5—5

Փորձված Ուսուցչուհի

որոնում է մասնաւոր ԴԱՍԵՐ։

Հասցէն՝ «Մշակ»-ի խմբագրատանը։

5—10